

REPRESENTATIE VAN MANNEN EN VROUWEN IN NEDERLANDSE NON-FICTIE TELEVISIEPROGRAMMA'S

Onderzoeksrapport in
opdracht van het ministerie
van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Commissariaat voor de Media
2019

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
English summary	5
1. Inleiding	6
1.1 Onderzoeksdoel	6
1.2 Onderzoeksvragen	6
2. Bestaand onderzoek: mannen en vrouwen in samenleving en media	7
2.1 Onderzoek naar mannen en vrouwen in de Nederlandse samenleving	7
2.2 (Inter)nationaal onderzoek naar mannen en vrouwen in de media	7
3. Onderzoeksmethode	10
3.1 Inhoudsanalyse en codeboek	10
3.2 Steekproef	10
3.3 Persoonskenmerken en genreclassificatie	10
4. Resultaten	12
4.1 Verhouding mannen en vrouwen	12
4.2 Programmafunctie van mannen en vrouwen	12
4.3 Nieuwsbronnen en deskundigen	14
4.3.1 Deskundigheid van nieuwsbronnen	14
4.3.2 Gespreksonderwerp van deskundigen	15
4.3.3 Aanwezigheid van deskundigen	16
4.4 Leeftijd van mannen en vrouwen	17
4.5 Verschillen tussen publieke en commerciële omroep	18
5. Conclusie	21
Bijlagen	23
Bijlage I: Opzet en uitvoering van het onderzoek	23
I.1 Dataverzameling	23
I.2 Data-analyse	26
Bijlage II: Codeboek	28
Bijlage III: Handleiding codeboek	30
Bijlage IV: Lijst programma's in de steekproef	36
Bijlage V: Bronnen en literatuur	39
Colofon	42

Samenvatting

In 2019 is het aandeel vrouwen in Nederlandse non-fictie televisieprogramma's 36,6 procent. Dit is het voornaamste resultaat van ons onderzoek naar de representatie van mannen en vrouwen in Nederlandse non-fictie televisieprogramma's dat we in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hebben uitgevoerd. Het doel van het onderzoek is cijfers te genereren voor het maatschappelijke debat dat gaande is rond de representatie van mannen en vrouwen op televisie.

Naast de algemene verhouding van mannen en vrouwen hebben we onderzocht wat het aandeel vrouwen in televisieprogramma's is ten opzichte van programmagenre, functie, mate van deskundigheid, aanwezigheid en leeftijd. Ook keken we naar verschillen tussen genres en type zenders. Volgens de resultaten is het aandeel vrouwen groter in non-fictie en amusementsprogramma's (43,5 procent) dan in nieuws- en actualiteitenprogramma's (33,3 procent). Vrouwen zijn in programma's eerder hoofdpresentator (41,8 procent), onderwerp van portret (44,1 procent) of (spel)kandidaat (45,0 procent), en komen minder aan bod als correspondent (23,1 procent) of nieuwsbron (33,3 procent).

Een nieuwsbron is een persoon die een actuele nieuwswaardige bijdrage levert aan een nieuws- en actualiteitenprogramma vanuit een deskundigheid, mening of ervaring. Vrouwelijke nieuwsbronnen zijn meer dan mannen in beeld als een gewone burger op straat (51,6 procent), maar minder in beeld met toenemende deskundigheid. 23,2 procent van de deskundigen (bijvoorbeeld politici, woordvoerders of experts) is vrouw. Als vrouwen vanwege hun deskundigheid in beeld komen dan gaat het over onderwerpen als sociale zaken, gezondheid, onderwijs, welzijn of cultuur en in mindere mate over politiek, sport, economie, natuur, milieu en ruimtelijke ordening. Opmerkelijk is ook de leeftijdsverdeling van deskundige vrouwen: ze zijn over het algemeen jonger dan deskundige mannen en met name minder in beeld boven de 50 jaar.

De resultaten sluiten aan bij (inter)nationaal onderzoek dat in de afgelopen jaren op vergelijkbare manier is uitgevoerd. Afhankelijk van land, jaar en genre is het aandeel vrouwen op televisie bijna altijd tussen de 25 en 40 procent. Ook in Nederland heeft eerder onderzoek vergelijkbare resultaten getoond wat betreft de representatie van vrouwen per functie, deskundigheid en onderwerp. Dat onderzoek liet ook zien dat het aandeel vrouwen in programma's van de publieke omroep kleiner is dan in programma's van de commerciële omroep en dit resultaat wordt in dit onderzoek bevestigd (32,5 procent ten opzichte van 41,4 procent). Aanvullend op eerdere vergelijkbare studies hebben we in dit onderzoek rekening gehouden met veranderend kijkgedrag door de kijkdichtheid van programma's mee te wegen. Er is echter geen samenhang gevonden tussen representatie en kijkdichtheid van programma's.

“In 2019 is het aandeel vrouwen in Nederlandse non-fictie televisieprogramma's 36,6 procent”

Het Commissariaat voor de Media heeft het onderzoek uitgevoerd via een kwantitatieve inhoudsanalyse, op basis van een eigen ontwikkelde methode. De steekproef

bestaat uit 4.391 personen uit 262 programma's die in het eerst half jaar van 2019 zijn uitgezonden. De programma's zijn grotendeels tijdens primetime uitgezonden op de zenders NPO 1, NPO 2, RTL 4 en SBS6. De steekproef is aangevuld met goed bekeken programma's van andere tijdstippen en andere zenders.

English summary

Gender representation in Dutch non-fiction television programmes

In 2019, 36.6 per cent of the persons appearing in Dutch non-fiction television programmes were women. That is the main result of a study conducted by the Dutch Media Authority, on behalf of the Dutch Ministry of Education, Culture and Science, to generate hard figures for the current public debate around on-screen gender representation in the Netherlands.

As well as the overall ratio of women to men, we also investigated female representation by programme genre, role, level of expertise, presence and age. We also looked at differences between genres and types of broadcaster. This analysis reveals that women appear more in non-fiction and entertainmentshows (43.5 per cent) than in news and current affairs programmes (33.3 per cent). In these programmes, women are more likely to be the main presenter (41.8 per cent), the subject of a portrait (44.1 per cent) or a game-show contestant (45.0 per cent), and less likely to be seen as a reporter (23.1 per cent) or news source (33.3 per cent).

A news source is a person who makes a newsworthy topical contribution to a news or current affairs programme based upon their expertise, opinion or experience. Women appear more than men as “vox pop” news sources (51.6 per cent), but far less so as “experts” such as politicians, spokespersons or subject specialists (23.2 per cent). And when they are seen on screen because of their expertise, that tends to be on topics like social affairs, health, education, welfare or culture and only to a lesser extent politics, sports, economics, nature, the environment or planning. The age profile of female experts is also striking: they are generally younger than their male counterparts, with relatively few over 50 years of age.

These results are in line with comparable national and international research conducted in recent years. Regardless of country, year and genre, the proportion of women on television is almost always between 25 and 40 per cent. Previous studies in the Netherlands, too, have generated similar results with regard to female representation by role, expertise and subject. They have also shown that the proportion

of women seen on public-service channels is lower than on commercial television – a finding confirmed by this latest study (32.5 versus 41.4 per cent). Unlike previous studies, we have also taken into account changing viewing behaviour by considering programmes’ audience shares. However, no correlation has been found between this factor and female representation.

The Dutch Media Authority conducted the study using a quantitative content analysis, based upon a method developed in-house. The sample consisted of 4391 persons appearing in 262 programmes broadcast in the first half of 2019. Most aired during primetime on public-service channels NPO 1 or NPO 2 or commercial stations RTL 4 or SBS6, but also included were programmes with high viewing rates at other times and on other channels.

1. Inleiding

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft het Commissariaat voor de Media (Commissariaat) gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de representatie van mannen en vrouwen in Nederlandse non-fictie televisieprogramma's. Representatie is al jaren een belangrijk onderwerp voor het Commissariaat. Zo kwam het onderwerp in 2015 op de agenda naar aanleiding van een advies aan de minister van OCW over de naleving van de prestatieovereenkomst 2010-2015 tussen het ministerie en de Nederlandse Publieke Omroep (NPO). De voorzitter van het Commissariaat zei: "De verhouding man/vrouw op de publieke omroep is nu ongeveer 2 staat tot 1. De conclusie is dus dat het beeld op televisie nog te veel gedomineerd wordt door mannen." Daarnaast is de representatie van vrouwen een belangrijk onderwerp voor de koepelorganisatie van de Europese mediatoezichthouders, de European Platform of Regulatory Authorities (EPRA), waar het Commissariaat bij is aangesloten. Vanuit dit belang en in lijn met onze taak om de pluriformiteit van de informatievoorziening te monitoren, voeren we dit onderzoek met enthousiasme uit. Voor ons als onafhankelijk toezichthouder is het belangrijk om transparant te zijn en op afstand te blijven. Het rapport is daarom feitelijk en geeft veel ruimte aan de methodische beschrijving. Samen met het ministerie van OCW is gekozen voor een onderzoek naar non-fictie televisieprogramma's, omdat de televisiezenders nog altijd een belangrijk onderdeel uitmaken van het dagelijkse gebruik van het audiovisuele media aanbod.¹ De focus ligt op non-fictie, omdat in tegenstelling tot fictie dit genre meestal actueel en Nederlands is en een blik biedt op onze omgeving. Ook beslaat non-fictie een steeds groter deel van onze totale kijktijd naar de televisiezenders.

1.1 Onderzoeksdoel

Het doel van het onderzoek is cijfers te genereren die een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het maatschappelijke debat dat gaande is over representatie. Het voornemen is structureel de representatie van mannen en vrouwen over een langere periode te monitoren. Het voorliggende onderzoek is daarin een eerste meting.

1.2 Onderzoeksvragen

In de emancipatienota heeft het ministerie van OCW te kennen gegeven onderzoek te willen laten doen naar de representatie van vrouwen en mannen in de media. Met diverse experts is gesproken hoe dit onderzoek vormgegeven kan worden. De overkoepelende vraag in dit onderzoek is: "wat is de verhouding van mannen en vrouwen in Nederlandse non-fictie televisieprogramma's?" Aanvullend onderzoeken we de verschillen in deze verhouding per programmafunctie en per leeftijd:

- Verschilt de verhouding van mannen en vrouwen per functie?
- Verschilt de leeftijd van mannen en vrouwen?

Als mannen en vrouwen in de functie van nieuwsbron (een persoon biedt informatie of een mening) of als expert in beeld komen kan de verhouding van mannen en vrouwen verschillen afhankelijk van deskundigheid, aanwezigheid en het onderwerp.

- In hoeverre verschilt de deskundigheid van mannen en vrouwen als bron van nieuws?
- In hoeverre verschillen de onderwerpen waarover mannen en vrouwen als bron van nieuws of als expert spreken?
- In hoeverre verschilt de aanwezigheid van mannen en vrouwen als bron van nieuws of als expert?

Naast de persoonskenmerken kunnen ook contextvariabelen van Nederlandse non-fictie televisieprogramma's een invloed hebben op de verschillen in verhouding van mannen en vrouwen. We houden rekening met twee contextkenmerken:

- In hoeverre zijn er verschillen in de verhouding van mannen en vrouwen per type programma (genre)?
- In hoeverre zijn er verschillen in de verhouding van mannen en vrouwen per type zender (publieke omroep ten opzichte van commerciële omroep)?

¹ Zie voor meer informatie over het kijkgedrag van Nederlanders ook de Mediamonitor 2019, p. 18-21.

2. Bestaand onderzoek: mannen en vrouwen in samenleving en media

2.1 Onderzoek naar mannen en vrouwen in de Nederlandse samenleving

Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is in de Nederlandse bevolking de verhouding mannen en vrouwen

evenredig, met een zeer lichte oververtegenwoordiging van vrouwen (50,3 procent). In 2019 is het aandeel vrouwen in elke leeftijdscategorie 49 tot 50 procent, in de leeftijdscategorie 70 jaar en ouder is dit 55 procent.

Tabel 1

Verhouding mannen en vrouwen per leeftijd in de Nederlandse bevolking op 01-01-2019 (in procenten) (CBS)

	19 jaar en jonger	20-29 jaar	30-39 jaar	40-49 jaar	50-59 jaar	60-69 jaar	70 jaar en ouder	Totaal
Mannen	51,2	50,7	50,3	49,8	50,2	49,7	44,7	49,7
Vrouwen	48,8	49,3	49,7	50,2	49,8	50,3	55,3	50,3

Het CBS geeft verder aan dat momenteel het aandeel vrouwen in de werkzame beroepsbevolking in Nederland 47 procent is (2019). Binnen het hoogste beroepsniveau is het aandeel vrouwen 45 procent.² De Emancipatiemonitor van het CBS en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) (Portegijs & Van den Brakel, 2018) geeft aan dat vooral in de sectoren cultuur & recreatie en overheid & zorg het aandeel vrouwen hoog ligt. Tot 45 jaar zijn mannen en vrouwen gelijk verdeeld binnen het hoogste beroepsniveau. Boven de 45 jaar is het aandeel vrouwen kleiner (39 procent). Het aandeel vrouwen met het hoogste onderwijsniveau is 49 procent.

Het aandeel vrouwen als manager binnen het hoogste beroepsniveau is 25 procent. Vrouwelijke managers zijn jonger dan mannelijke managers. Het aandeel vrouwelijke managers onder de 45 jaar is groter (30 procent) dan het aandeel vrouwelijke managers boven de 45 jaar (21 procent). Uit de Emancipatiemonitor blijkt verder dat het aandeel vrouwen in topfuncties 16 procent is, alhoewel dit sterk uiteenloopt per sector. Het aandeel topvrouwen bij de rijksoverheid is bijvoorbeeld 34 procent. De Monitor Vrouwelijke Hoogleraren 2018 (LNVH, 2018) geeft aan dat van de studenten die afstuderen aan de Nederlandse universiteiten 53,0 procent vrouw is. Van de promovendi is 42,7 procent vrouw en van de universitaire docenten is 40,7 procent vrouw. Het aandeel vrouwelijke universitaire hoofddocenten is 28,6 procent en het aandeel vrouwelijke hoogleraren 20,9 procent.

Samenvattend komen het CBP en het SCP in de notitie Vrouwen aan de top (2019) tot de conclusie dat het aandeel vrouwen aan de top in Nederland in het afgelopen decennium is toegenomen, maar nog steeds achterblijft bij het aandeel mannen aan de top.

2.2 (Inter)nationaal onderzoek naar mannen en vrouwen in de media

Onder media vallen de traditionele massamedia zoals dagbladen, tijdschriften, radio en televisie, maar ook streaming en user generated platforms, websites en reclame. De representatie van mannen en vrouwen is met name relevant bij informerende en niet-fictieve berichtgeving in de media, die niet op een specifieke mannelijke of vrouwelijke doelgroep is gericht. Deze berichtgeving biedt een constructie van de realiteit om ons heen en een evenwichtige representatie is daarin belangrijk.

Het Kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis Atria heeft de bevindingen van het Global Media Monitoring Project (GMMP) samengevat. Een vergelijking van de analyses sinds 1995 toont dat de representatie van vrouwen in traditionele media (televisie, radio en krant) tot 2010 in Europa, de wereld en ook in Nederland is gestegen, maar sindsdien overal stagneert.³ Amerikaans onderzoek naar de representatie van vrouwen in reclame laat zien dat vrouwen minder vaak

² Beroepen met zeer complexe gespecialiseerde taken die hoger of wetenschappelijk onderwijsniveau vereisen.

³ Uit de analyse blijkt dat de representatie van vrouwen in Nederland sterk is gedaald. Omdat alleen het nieuws van één dag in Nederland is geanalyseerd, is het aannemelijk dat bepaalde gebeurtenissen de oorzaak zijn van de enorme fluctuatie.

voorkomen dan mannen, bijvoorbeeld in het onderzoek van The Innovation Group en het Geena Davis Institute in samenwerking met de universiteit van Southern California (z.d.) naar gender bias in reclame. Ook op YouTube lijken vrouwen minder in beeld te zijn, zoals een recent Duits onderzoek van de Universität Rostock (MaLisa Foundation, z.d.) naar de (zelf)representatie van vrouwen op sociale netwerken aantoont.

Veel onderzoek richt zich op de representatie van mannen en vrouwen op televisie. Televisie kan een groot bereik en impact hebben binnen het dagelijkse mediagebruik. Het bereik en de impact van non-fictie televisieprogramma's is dan ook de voornaamste reden dat internationaal verschillende organisaties de representatie van mannen en vrouwen in televisieprogramma's hebben onderzocht, waaronder omroepen, universiteiten, belangengroepen en ook toezichthouders. De EPRA, het Europese platform voor mediatoezichthouders, wil (structureel) onderzoek bevorderen, zowel naar diversiteit in de audiovisuele media op als achter het scherm. De onderzoeken die in verschillende landen worden uitgevoerd zijn wisselend van scope, aanpak en focus. In een eerste verkenning van recente inhoudsanalyses zijn negen internationale onderzoeksrapportages uit zes landen gevonden die qua doelstelling het meest aansluiten bij het onderzoeksdoel van voorliggend onderzoeksrapport.⁴ Hiernaast zijn er nog enkele inhoudsanalyses gevonden waarbij de focus afwijkt, bijvoorbeeld omdat het onderzoek uitsluitend gericht is op spreektijd, zoals het onderzoek van de Catalaanse toezichthouder CAC (2018), of op een onderwerp, zoals het onderzoek van het Mediterranean Network of Regulatory Authorities (2017) dat gericht is op sportprogramma's. Naast kwantitatieve inhoudsanalyses zijn ook kwalitatieve onderzoeken gevonden naar (de perceptie van) stereotypen en beeldvorming. Zo bevat de rapportage van de KU Leuven Genderdiversiteit in de Vlaamse Nieuwsmedia naast een kwantitatieve analyse ook een kwalitatieve tekstanalyse waarbij in een case-study gekeken wordt naar de semantiek, stijl en retoriek om een vrouw in een topfunctie te omschrijven. In de meeste onderzoeken, zowel kwantitatief en kwalitatief, wordt naast geslacht (of gender) ook etniciteit, seksuele voorkeur, handicap en soms ook godsdienst van personen in audiovisuele media onderzocht. Zoals in het onderzoek van Waalse toezichthouder CSA (2017) en de onderzoeken in opdracht van Britse toezichthouder Ofcom, uitgevoerd door de Cumberbatch Research Group (2018). Veelal ligt de focus op representatie in nieuwsvoorziening, maar de meeste onderzoeken tonen ook verhoudingen tussen mannen en vrouwen in fictie en speelfilms, zoals de Vlaamse Monitor Diversiteit uitgevoerd door de Universiteit Antwerpen in samenwerking met de Vlaamse publieke omroep VRT (2017).

Als we kijken naar de methode van de vergelijkbare kwantitatieve inhoudsanalyses, dan zien we dat er voor de steekproef een week (of meerdere weken) samengesteld

wordt uit verschillende dagen (doorgaans een 'artificiële week' genoemd) met de programmering van de zenders met het grootste kijktijdaandeel van dat land. De resultaten gaan over de algemene verhouding tussen mannen en vrouwen en de verschillen tussen omroepen, programmagenres en vaak ook programmafuncties. Het aandeel vrouwen ligt in alle onderzoeken in non-fictie programma's rond de 35 procent. Zo is volgens de Britse toezichthouder Ofcom, die in 2018 onderzoek liet uitvoeren naar representatie van vrouwen op de primetime programmering van BBC One en BBC Two, het aandeel vrouwen in non-fictie televisieprogramma's 32 procent. Andere onderzoeken laten resultaten zien over de gehele uitzenddag of vermelden niet op welke uitzendtijdstippen het onderzoek is gericht. De Waalse toezichthouder CSA ziet een aandeel van 37 procent vrouwen in informatieve programma's. In de Monitor Diversiteit 2017 uit Vlaanderen blijkt dat 35 procent van de personen in non-fictie programma's vrouw is. Uit Duits onderzoek van de Universität Rostock, uitgevoerd door E. Prommer, blijkt een aandeel van 31 procent vrouwen in non-fictie programma's (2017). En de Italiaanse publieke omroep RAI rapporteert een aandeel van 32 procent vrouwen in non-fictie programma's (2015).

In meerdere onderzoeken worden programmafuncties nader uitgelicht, met name de functie van deskundige, expert of 'externe bijdrager'. In al deze onderzoeken ligt het aandeel vrouwen in deze functies lager dan het gemiddelde aandeel vrouwen. De Waalse toezichthouder ziet een aandeel van 20 procent vrouwelijke experts. Het Italiaanse onderzoek laat een aandeel van 22 procent vrouwelijke externe bijdragers in nieuwsprogramma's zien. Het onderzoek uit Duitsland toont een aandeel van 21 procent vrouwelijke experts in informatieve programma's.

Een andere overeenkomst is een relatief groot aandeel vrouwelijke presentatoren. In meerdere onderzoeken is de verhouding mannen en vrouwen als presentatoren 50/50. In het Duitse onderzoek is 47 procent van de presentatoren vrouw. In het Waalse onderzoek ligt dit op 43 procent en in het Italiaanse onderzoek op 49 procent. Bij de BBC is het aandeel vrouwelijke presentatoren 62 procent. Verder zijn er overeenkomsten in de leeftijdsverdeling van personen op televisie. Vrouwen zijn over het algemeen jonger dan mannen, vooral in de rol van expert of deskundige. Ook is het aandeel vrouwen in sportprogramma's in meerdere onderzoeken kleiner dan 10 procent. De genres entertainment en fictie laten over het algemeen een meer gelijke verhouding tussen mannen en vrouwen zien. In verschillende landen zijn er al enkele jaren geleden monitors opgestart. De resultaten tonen echter geen toename of afname van de verhouding mannen en vrouwen. Dit blijft ondanks fluctuaties nagenoeg gelijk.

De onderzoeken die in Nederland zijn uitgevoerd – onderzoek van C. Segijn et al. (2014), onderzoek van S. Daalmans et al. (2017) en de Monitor Representatie van de NPO (2010 en 2014) – markeren resultaten die aansluiten bij

4 Zie de bijlage voor een overzicht van bronvermeldingen.

de hiervoor beschreven internationale bevindingen. Al deze onderzoeken richten zich op primetime programmering. Het onderzoek van Segijn laat een aandeel van 33 procent vrouwen zien in een vergelijkbaar onderzoek. Daalmans toont een aandeel van 39 procent in fictie en non-fictie. De monitor van de NPO toont in 2014 een aandeel vrouwen van 35 procent op de publieke omroep (zowel fictie als non-fictie). Dit is een daling geweest ten opzichte van de meting vier jaar eerder. Toen was het aandeel nog 38 procent (fictie en non-fictie). De NPO benoemt in hun terugblik document van 2014 dat de oorspronkelijke doelstelling om het aandeel vrouwen op televisie te vergroten niet is gerealiseerd.⁵ Dit sluit aan bij de wereldwijde bevindingen van het GMMP-rapport; de representatie van vrouwen stagneert sinds de afgelopen jaren en neemt niet verder

toe. Verder blijkt uit de monitor van de NPO dat het aandeel vrouwen op de commerciële omroep hoger ligt, namelijk 40 procent. Het onderzoek van Daalmans schetst hetzelfde beeld. Ook de drie Nederlandse onderzoeken tonen dat het aandeel vrouwelijke deskundigen en experts relatief laag ligt. Uit verschillende kleinschalige onderzoeken in Nederland blijken vergelijkbare resultaten, zoals in het stageonderzoek begeleid door Margo Smit, de Ombudsman voor de publieke omroepen, naar het aandeel vrouwelijke experts in talkshows (2019).

Een overzicht van de negen internationale en drie Nederlandse inhoudsanalyses met vergelijkbare onderzoeksmethodes is in de volgende tabel te vinden. Een uitgebreid bronnenoverzicht is in de bijlage te vinden.

Tabel 2

Overzicht eerste verkenning (inter)nationale inhoudsanalyses naar representatie van vrouwen (alleen onderzoeksrapportages die qua methode vergelijkbaar zijn met elkaar)

Land	Titel	Auteur	Jaar	Steekproefgrootte	Aandeel vrouwen in non-fictie
BE (VLG)	Genderdiversiteit in de Vlaamse nieuwsmedia	KU Leuven (H. Vandenberghe et al.)	2014	838 personen in tv journaals	27 procent als nieuwsbron in tv journaals
BE (VLG)	Monitor Diversiteit 2017. Een kwantitatieve studie naar de zichtbaarheid van diversiteit op het scherm in Vlaanderen	VRT, Universiteit Antwerpen, Universiteit van Amsterdam (De Swert, et al.)	2017	13.704 actoren (incl. fictie)	34,5 procent
BE (WAL)	Gender Diversity in the Walloonia-Brussels federation television programmes	Belgian higher audiovisual council (CSA) (J. Desterbecq)	2017	82.961 personen (incl. fictie)	37,3 procent in informatie programma's
VK	Channel 4 pilot study: Diversity Portrayal Monitoring (all channels)	Cumberbatch Research group, Channel 4	2010	15.427 personen (incl. fictie)	30,6 procent in news, 33,9 procent in factual
VK	On-Screen Diversity Monitoring: BBC One and BBC Two	Cumberbatch Research Group (G. Cumberbatch et al.) commissioned by ofcom	2018	11.467 personen (incl. fictie)	32 procent
VK	On-Screen Diversity Monitoring: BBC Three	Cumberbatch Research Group (G. Cumberbatch et al.) commissioned by ofcom	2018	3.343 personen (incl. fictie)	44 procent non fictie (documentaires en entertainment, geen nieuws en sport)
IT	Monitoraggio sulla rappresentazione femminile in TV	RAI	2015	15.970 personen (incl. fictie)	32 procent
DE	Audiovisuelle Diversität? Geschlechterdarstellungen in Film und Fernsehen in Deutschland	Universität Rostock (E. Prommer et al.)	2017	11.144 personen (incl. fictie)	31 procent
VS	Boxed-In 2017-18: Woman on Screen and Behind the Scenes In Television	Center for the study of Woman in Television & Film, San Diego State University (M.M. Lauzen)	2018	4.833 personen (alleen fictie)	40 procent in fictie (drama, komedie en reality)
NL	Monitor Representatie	NPO (S. Pennekamp)	2010	5.909 personen (non-fictie)	36,3 procent PO, 41,8 procent CO (in non-fictie)
NL	De afbeelding van statusverschillen in sekse en etniciteit in Nederlandse non-fictieprogramma's.	Universiteit van Amsterdam, NPO (C. Segijn et al.)	2014	4.715 personen (non-fictie)	32,7 procent
NL	Diversity reflected? Analysing the representation of gender, age, ethnicity and sexual orientation on Dutch prime time television.	Radboud Universiteit Nijmegen (S. Daalmans et al.)	2017	2.613 personen (incl. fictie)	36,7 procent op PO, 40,8 procent op CO (fictie en non-fictie) 29,6 in nieuws, 42,3 in entertainment

5 Zie ook: <https://www.cvdml.nl/nieuws/npo-haalt-afspraken-maar-nog-steeds-te-weinig-vrouwen-op-televisie/>

3. Onderzoeksmethode

3.1 Inhoudsanalyse en codeboek

De representatie van mannen en vrouwen in Nederlandse non-fictie televisieprogramma's is onderzocht middels een kwantitatieve inhoudsanalyse.⁶ Deze methode is al eerder internationaal en in Nederland toegepast om de representatie van mannen en vrouwen in kaart te brengen, zoals beschreven in hoofdstuk 2 van dit rapport. Het centrale meetinstrument van de inhoudsanalyse is het codeboek. Het codeboek geeft samen met de codeurshandleiding aanwijzingen welke personen moeten worden geïdentificeerd en welke kenmerken moeten worden genoteerd, vergelijkbaar met een vragenlijst bij een enquête. Het codeboek is inhoudelijk tot stand gekomen aan de hand van een deskreview op eerder (inter) nationaal onderzoek en gesprekken met onderzoekers. Naar aanleiding van een pre-test en een codeurstraining is het codeboek en de bijbehorende codeurshandleiding nog enigszins aangepast om de betrouwbaarheid van de codering te verbeteren. Een verantwoording van het codeboek is in de bijlage te vinden, evenals het codeboek zelf en de handleiding bij het codeboek voor de codeurs. Het veldwerk is uitgevoerd in juli en augustus 2019 door zes codeurs. Om de betrouwbaarheid te toetsen is een intercodeursbetrouwbaarheidstest uitgevoerd. De resultaten hiervan, evenals een uitgebreide bespreking van de opzet en de methodische uitvoering van het onderzoek, zijn te vinden in de bijlage.

3.2 Steekproef

Het onderzoek is uitgevoerd op een steekproef van 262 Nederlandse non-fictie televisieprogramma's die uitgezonden zijn op zeven willekeurige dagen in het eerste half jaar van 2019.⁷ De steekproef bestaat uit programma's die zijn uitgezonden tijdens primetime op de vier grootste televisiezenders NPO 1, NPO 2, RTL 4 en SBS6. Aanvullend zijn ook alle goed bekeken programma's op andere zenders en andere tijdstippen toegevoegd. Ook zijn er non-fictie programma's toegevoegd die goed

bekeken zijn door een jongere doelgroep van 13 tot en met 34 jaar. Van alle programma's zijn de gegevens over de kijkdichtheid bijeengebracht, waarmee de resultaten zijn gewogen. De gewogen resultaten geven daarmee de verhouding weer van mannen en vrouwen, zoals die door de Nederlandse bevolking in non-fictie televisieprogramma's wordt waargenomen. De steekproef houdt dus rekening met veranderend kijkgedrag en kijkdichtheid van programma's. De toevoeging van goed bekeken programma's en een weging op kijkdichtheid is een innovatieve manier van steekproeftrekking en nog niet eerder uitgevoerd in vergelijkbaar onderzoek.⁸

Tabel 3

Overzicht aantal programma's in de steekproef en duur (in minuten)

	Aantal programma's	Gemiddelde duur in minuten	Som in minuten	Som in uren
Steekproef	262	30	7.733	129

3.3 Persoonskenmerken en genreclassificatie

De codeereenheden zijn personen. Alle zichtbare en verstaanbare personen die met minstens drie woorden spreken in de geselecteerde televisieprogramma's zijn gecodeerd. In totaal zijn er 4.391 personen gecodeerd. Per persoon is geslacht, leeftijd en programmafunctie bepaald, en vervolgens van alleen de nieuwsbronnen (personen die een actuele nieuwswaardige bijdrage leveren vanuit een mening, ervaring of expertise) deskundigheid, onderwerp en aanwezigheid. Geslacht is – met de keuzeopties 'man', 'vrouw' en 'anders/onbekend' – gecodeerd volgens de inschatting van de codeur op basis van uiterlijke kenmerken of gesproken of geschreven woord.⁹ Naast mannen en vrouwen is één persoon geïdentificeerd als anders/onbekend. Deze persoon is van de verdere analyse uitgesloten, aangezien op één persoon geen analyse

6 "Quantitative content analysis is the systematic and replicable examination of symbols of communication, which have been assigned numeric values according to valid measurement rules and the analysis of relationships involving those values using statistical methods." (Riffe et al. 2008, p. 25).

7 Voor een verdere toelichting op de samenstelling van de artificiële week verwijzen we naar de bijlage.

8 Zie voor meer informatie over de steekproefsamenstelling de bijlage.

9 Voor meer informatie over het codeerwerk en de codeeraanwijzingen, zie de bijlage.

uitgevoerd kan worden. In hoofdstuk 4 wordt telkens alleen het percentage weergegeven van het aandeel vrouwen.¹⁰ Het totaal telt telkens op tot 100 procent, dus het overige aandeel is automatisch het aandeel mannen. De keuze om het aandeel mannen niet weer te geven vergroot de leesbaarheid van de tabellen.

De programma's zijn verdeeld in genres op basis van de SKO Hoofdingeling. Ten behoeve van de overzichtelijkheid

zijn de genres overige non-fictie, amusement, en muziek en dans samengevoegd tot een nieuwe overkoepelende categorie 'non-fictie en amusement'. De variëteit van de programma's binnen dit overkoepelende genre is groot en bevat zowel documentaires en consumentenprogramma's als reisprogramma's en realityseries. Naast de hoofdcategorie 'non-fictie en amusement' is 'nieuws- en actualiteiten' de tweede hoofdcategorie. Zie ook volgend overzicht met toelichting bij elk (sub)genre:

Nieuws (en weerbericht):	Journaals en nieuwsprogramma's (NOS Journaal, RTL Nieuws, Hart van Nederland, Editie NL) en weerberichten (zoals Piets weerbericht).
Actualiteiten:	Zowel verdiepende programma's op het nieuws (Nieuwsuur, EenVandaag), als talkshows (Pauw, Jinek, RTL Late Night, etc.) en showbizprogramma's (RTL Boulevard, Shownieuws, 6 Inside).
Actuele sportinformatie:	Talkshows over sport (Veronica Inside, Studio Voetbal, etc.) en sportjournalen, maar geen verslagen van live wedstrijden.
Spel & Quiz:	Spelprogramma's, quizen, talentenshows en auditieprogramma's.
Overig non-fictie en amusement:	Gevarieerd aanbod aan overige non-fictieprogramma's, waarin meestal personen worden gevolgd in hun dagelijkse bezigheden, of informerende programma's over niet-actuele zaken, zoals documentaires, consumentenprogramma's, informatieve magazines, klusprogramma's, reisprogramma's en realityseries.

In de volgende tabel zijn per genre de gegevens opgenomen over het aantal programma's en het aantal personen. Gegevens over het aantal programma's en personen per zender zijn in de bijlage te vinden.

Tabel 4

Overzicht aantal programma's en personen per genre

	Aantal programma's	Personen (n)	Personen per programma
Nieuws- en actualiteiten totaal	150	2.895	19
Nieuws (en weerbericht)	85	1.471	17
Actualiteiten	48	1.266	26
Actuele sportinformatie	17	158	9
Non-fictie en amusement	112	1.496	13
Spel & quiz (ook talentenshows en auditieprogramma's)	14	205	15
Overig non-fictie en amusement	98	1.291	13
Totaal	262	4.391	17

¹⁰ De manier waarop we rapporteren over geslacht (mannen en vrouwen) is een beperkte kijk op gender. Personen kunnen zich identificeren als man, vrouw, beide of geen van beide. Toch hanteren we die dichotome indeling in mannen en vrouwen, om representatie van de verschillende genders te monitoren over tijd en tussen landen te kunnen vergelijken.

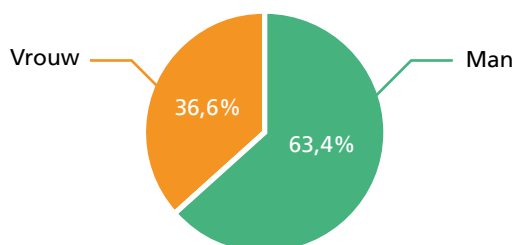
4. Resultaten

4.1 Verhouding mannen en vrouwen

Uit de resultaten blijkt dat in 2019 het aandeel vrouwen in Nederlandse non-fictie televisieprogramma's 36,6 procent is (n: 4.391).

Figuur 1

Verhouding mannen en vrouwen (in procenten)

Over het algemeen is het aandeel vrouwen groter bij de genres non-fictie en amusement (43,5 procent) dan bij nieuws- en actualiteiten programma's (33,3 procent). Van alle televisiegenres is het aandeel vrouwen in programma's met het genre actuele sportinformatie het kleinst, namelijk 3,4 procent. Omdat dit slechts acht vrouwen betreft in de steekproef en dit een te klein aantal is om te kunnen analyseren, hebben we in de verdere analyse het genre actuele sportinformatie samengevoegd met de genres nieuws en actualiteiten.¹¹

Tabel 5

Aandeel vrouwen per genre (in procenten)

	Vrouw
Nieuws- en actualiteiten totaal	33,3
Nieuws (en weerbericht)	36,3
Actualiteiten (inclusief actuele sportinformatie)	30,5
Actuele sportinformatie	3,4
Actualiteitenprogramma's (exclusief actuele sportinformatie)	34,6
Non-fictie en amusement	43,5
Spel & quiz (ook talentenshows en auditieprogramma's)	43,7
Overig non-fictie en amusement	43,4
Totaal	36,6

4.2 Programmafunctie van mannen en vrouwen

Personen kunnen in televisieprogramma's in verschillende functies optreden. We onderscheiden acht verschillende functies. Hierin kunnen twee categorieën worden gemaakt; functies die bij de programma's horen, oftewel interne functies (presentatoren en correspondenten) en gasten in programma's, oftewel externe functies (nieuwsbronnen, experts, onderwerpen van portret en (spel)kandidaten). De functie nieuwsbron kan alleen voorkomen in nieuws- en actualiteitenprogramma's. Een nieuwsbron is iemand die een actuele nieuwswaardige bijdrage levert vanuit een deskundigheid, mening of ervaring. Hieronder vallen politici, maar ook vox populi (man of vrouw op straat) en bijvoorbeeld getuigen van een ongeval. Onafhankelijke experts en onderwerpen van portret kunnen in alle programma's voorkomen. Personen in een geciteerd fragment kunnen zowel bij programma's horen als te gast zijn, maar zijn altijd te zien in korte fragmenten uit andere (online) bronnen of eerder uitgezonden programma's.¹²

Onder de interne functies (presentatoren en correspondenten) is het aandeel vrouwen het grootst bij hoofdpresentatoren (41,8 procent). Het aandeel vrouwen onder secundaire presentatoren (assistenten, sidekicks, juryleden, weerpresentatoren, etc.) is daarentegen kleiner dan het gemiddelde aandeel vrouwen (27,7 procent). Het aandeel vrouwen onder correspondenten is het kleinst van alle functies (zowel intern als extern), namelijk 23,1 procent.

Uit de resultaten blijkt verder dat 33,3 procent van de nieuwsbronnen in nieuws- en actualiteitenprogramma's vrouw is. Bij onafhankelijke experts ligt dit aandeel lager. Daarvan is 28,3 procent vrouw. Het aantal gevonden onafhankelijke experts is klein (46 personen) en het aantal vrouwen in deze functie nog kleiner (13 personen). In de verdere analyse hebben we daarom de onafhankelijke experts samengevoegd met nieuwsbronnen en binnen het genre non-fictie en amusement samengevoegd met onderwerp van portret.

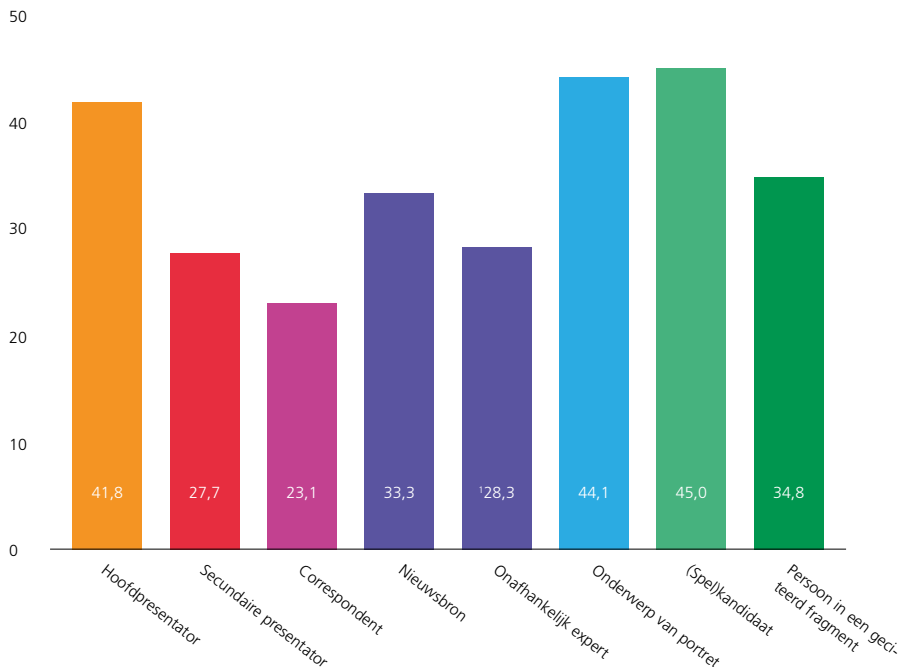
11 Het programma 'Sportjournaal' is samengevoegd met het genre 'nieuws'. Dit betrof slechts enkele personen. De overige programma's (Studio Sport, Veronica Inside, etc.) zijn samengevoegd met het genre 'actualiteiten'.

12 Zie het codeboek en de handleiding bij het codeboek in de bijlage voor een uitgebreide toelichting op alle programmafuncties.

Bij onderwerp van portret is het aandeel vrouwen groter dan het gemiddelde aandeel vrouwen, namelijk 44,1 procent. Dit geldt ook voor (spel)kandidaten (45,0 procent). Als er geciteerde fragmenten worden vertoond is 34,8 procent van de getoonde personen vrouw.

Figuur 2

Aandeel vrouwen per programmafunctie (in procenten)

¹totale n (mannen en vrouwen) is minder dan 50, resultaten zijn indicatie

In non-fictie en amusementsprogramma's bestaat het grootste gedeelte van de personen uit onderwerpen van portret en spelkandidaten (84 procent van het totaal aantal personen). Het gemiddeld grote aandeel vrouwen in deze functies (respectievelijk 44,4 en 45,0 procent) verklaart het grotere aandeel vrouwen in non-fictie en amusementsprogramma's. Het aandeel vrouwen als presentator is binnen dit genre juist kleiner (36,7 procent) dan in nieuws- en actualiteitenprogramma's (44,0 procent).

Tabel 6

Aandeel vrouwen per programmafunctie per genregroep (in procenten)

	Nieuws- en actualiteiten- programma's	Non-fictie en amusement
	Vrouw	Vrouw
Hoofdpresentator	44,0	36,7
Secundaire presentator	27,2	¹ 30,6
Correspondent	23,4	²
Nieuwsbron	33,3	
Onderwerp van portret	38,5	44,4
(Spel)kandidaat		45,0
Persoon in een geciteerd fragment	33,0	43,3
Totaal	33,3	43,5

¹totale n (mannen en vrouwen) is minder dan 50, resultaten zijn indicatie

²totale n (mannen en vrouwen) is minder dan 10, resultaten zijn weggelaten

In een verdere analyse zien we dat in actualiteitenprogramma's het aandeel vrouwen als nieuwsbron kleiner is (29,0 procent) dan in nieuwsprogramma's en journaals (35,7 procent). Ook is het aandeel vrouwen als hoofdpresentator in nieuwsprogramma's groter dan in actualiteitenprogramma's.

Tabel 7

Aandeel vrouwen per programmafunctie (in procenten)

	Nieuws	Actualiteiten	Spel & Quiz	Overig non-fictie en amusement
	Vrouw	Vrouw	Vrouw	Vrouw
Hoofdpresentator	45,9	40,8	¹ 44,4	32,7
Secundaire presentator	35,7	19,1	¹ 32,3	¹ 23,5
Correspondent	25,2	¹ 11,1		²
Nieuwsbron	35,7	29,0		
Onderwerp van portret	38,5	38,6	43,4	44,5
Spel kandidaat			44,7	¹ 50,0
Persoon in een geciteerd fragment	¹ 35,1	32,9	¹ 50,0	41,5
Totaal	35,6	30,5	43,6	43,3

¹totale n (mannen en vrouwen) is minder dan 50, resultaten zijn indicatie²totale n (mannen en vrouwen) is minder dan 10, resultaten zijn weggelaten

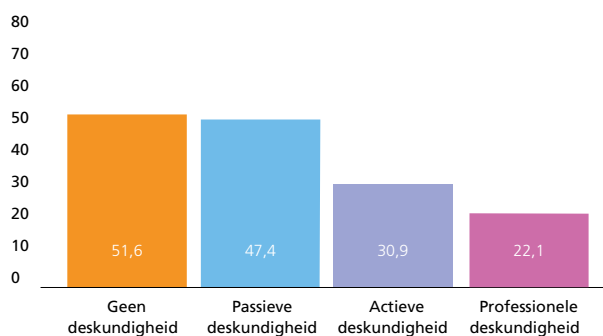
Actualiteitenprogramma's zijn onder te verdelen in de uiteenlopende genres showbizzprogramma's, sportprogramma's, talkshows en verdiepende programma's op het nieuws. Het aandeel vrouwelijke presentatoren in actualiteitenprogramma's wordt beïnvloed door het kleine aandeel vrouwen in sportprogramma's (in totaal 1 secundaire presentator, van in totaal 27 presentatoren). Als we sportprogramma's niet meenemen in de analyse zou het aandeel vrouwelijke hoofdpresentatoren in actualiteitenprogramma's op 51,8 procent liggen en dus een groter aandeel vormen dan in nieuwsprogramma's. Hetzelfde geldt voor de functie nieuwsbron in actualiteitenprogramma's, alhoewel in mindere mate. Als we sportprogramma's niet meerekenen dan is het aandeel vrouwelijke nieuwsbronnen in actualiteitenprogramma's 34,9 procent. Er zijn ondanks de uiteenlopende onderwerpen en formats van de programma's geen noemenswaardige verschillen gevonden in representatie tussen showbizzprogramma's, talkshows en verdiepende nieuwsprogramma's. Vanwege de kleine aantallen in de meeste functies, is geen tabel met deze informatie opgenomen.

4.3 Nieuwsbronnen en deskundigen

4.3.1 Deskundigheid van nieuwsbronnen

Het aandeel vrouwen onder nieuwsbronnen is 33,3 procent. Van nieuwsbronnen (n: 1.914) is ook de mate van deskundigheid vastgesteld. Hierbij is gebruik gemaakt van een oplopende schaal van geen tot professionele deskundigheid. Geen deskundigheid zijn meestal personen die op straat gevraagd worden naar hun mening (ook wel vox populi genoemd). Passieve deskundigheid is deskundigheid verworven doordat men iets meemaakt of waarneemt (slachtoffers en getuigen). Actieve deskundigheid is verworven doordat een persoon zich actief ergens in heeft verdiept, zoals bij een hobby of een activisme. Het vierde niveau van deskundigheid is professionele deskundigheid (bijvoorbeeld politici en woordvoerders van belangenverenigingen). Onder nieuwsbronnen zonder deskundigheid is het aandeel vrouwen groter dan het aandeel mannen (51,6 procent). Bij passieve deskundigheid is de verhouding tussen mannen en vrouwen bijna gelijk (47,4 procent). Bij actieve en professionele deskundigheid ligt het aandeel vrouwen lager (30,9 en 22,1 procent).

Figuur 3

Aandeel vrouwen per deskundigheid (in procenten)

In nieuwsprogramma's komen aanzienlijk meer personen voor zonder deskundigheid of met passieve deskundigheid dan in actualiteitenprogramma's. In actualiteitenprogramma's komen vooral personen voor met professionele deskundigheid. Het aandeel vrouwen met professionele deskundigheid is in actualiteitenprogramma's groter (25,0 procent) dan in nieuwsprogramma's (19,3 procent).

Tabel 8

Aandeel vrouwen per deskundigheid per genre (in procenten)

	Nieuws	Actualiteiten
	Vrouw	Vrouw
Geen deskundigheid	54,1	¹ 33,3
Passieve deskundigheid	46,5	50,7
Actieve deskundigheid	28,4	33,3
Professionele deskundigheid	19,3	25,0
Totaal (n: 1.914)	35,7	28,9

¹totale n (mannen en vrouwen) is minder dan 50, resultaten zijn indicatie

Als we sportprogramma's niet in de analyse meenemen dan ligt het aandeel vrouwen onder professionele deskundigen in actualiteitenprogramma's op 31,2 procent. Er zijn wat betreft het aandeel vrouwen per deskundigheid geen verschillen gevonden tussen showbizzprogramma's en talkshows. Het aandeel vrouwen onder nieuwsbronnen met een actieve of professionele deskundigheid (in-

clusief onafhankelijke experts) is opgeteld 23,2 procent. Dus minder dan een kwart van deze deskundigen is vrouw. In nieuwsprogramma's is het aandeel vrouwelijke deskundigen kleiner (20,3 procent) dan in actualiteitenprogramma's (25,9 procent).

Tabel 9

Aandeel vrouwen in de functie van deskundige (nieuwsbron met actieve of professionele deskundigheid en onafhankelijke experts in nieuws- en actualiteitenprogramma's) (in procenten)

	Nieuws	Actualiteiten	Totaal
	Vrouw	Vrouw	Vrouw
Deskundigen (n: 1.170)	20,3	25,9	23,2

4.3.2 Gespreksonderwerp van deskundigen

Bij de deskundigen is het onderwerp gecodeerd waarover de deskundige spreekt.¹³ De codeurs kozen één van dertien onderwerpen. Omdat twee onderwerpen bijna niet voorkwamen, zijn deze in de analyse samengevoegd met andere onderwerpen.¹⁴ Het aandeel vrouwen is bij de onderwerpen 'sociale zaken, gezondheid, onderwijs en welzijn' (38,4 procent) en 'cultuur' (37,2 procent) groter dan het gemiddelde aandeel vrouwelijke deskundigen (23,2 procent).¹⁵ Ook over 'media' en 'human interest en lifestyle' spreken vrouwen meer dan gemiddeld, maar hier zijn de aantallen klein en zijn de resultaten alleen een indicatie. Mannen spreken meer over 'economie', 'natuur, milieu en ruimtelijke ordening', 'politiek' en 'sport'. Bij het onderwerp 'economie' is het aandeel mannelijke sprekers het grootst (92,9 procent). Bij het onderwerp 'criminaliteit, defensie en (nationale) veiligheid' is de verdeling ongeveer gelijk aan het gemiddelde. Vanwege de kleine aantallen zijn de onderwerpen 'wetenschap en techniek', 'media', 'gebeurtenissen' en 'human interest en lifestyle' tot één overige categorie samengevoegd voor de verdere analyse.

Tabel 10

Aandeel vrouwen per onderwerp (in procenten)

	Vrouw
Economie	7,1
Sociale zaken, gezondheid, onderwijs en welzijn	38,4
Natuur, milieu en ruimtelijke ordening	18,9
Criminaliteit en (nationale) veiligheid	21,5
Cultuur	37,2
Wetenschap en techniek	¹ 20,0
Media	¹ 35,3
Politiek	16,7
Gebeurtenissen	¹ 11,1
Human interest en lifestyle	¹ 32,6
Sport	11,9
Overig (samenvoeging van wetenschap en techniek, media, gebeurtenissen en human interest en lifestyle)	26,0
Totaal	23,2

¹totale n (mannen en vrouwen) is minder dan 50, resultaten zijn indicatie

Als vrouwen over sociale zaken praten dan gebeurt dit vooral in actualiteitenprogramma's (51,9 procent) en in mindere mate in nieuwsprogramma's (27,4 procent). Voor het onderwerp sport geldt het omgekeerde. Als vrouwen over sport praten dan doen ze dit vooral in nieuwsprogramma's (27,1 procent) en minder in actualiteitenprogramma's (7,7 procent).

Tabel 11

Aandeel vrouwen per onderwerp per genre (in procenten)

	Nieuws	Actualiteiten
	Vrouw	Vrouw
Economie	¹ 6,4	²
Sociale zaken, gezondheid, onderwijs en welzijn	27,4	51,9
Natuur, milieu en ruimtelijke ordening	20,2	¹ 17,4
Criminaliteit en (nationale) veiligheid	23,4	17,5
Cultuur	¹ 45,0	35,5
Politiek	11,5	¹ 28,3
Sport	¹ 27,1	7,7
Overig	15,8	34,8
Totaal	20,6	26,0

¹totale n (mannen en vrouwen) is minder dan 50, resultaten zijn indicatie

²totale n (mannen en vrouwen) is minder dan 10, resultaten zijn weggelaten

13 Zie voor een nadere toelichting over de codering van het onderwerp de bijlage.

14 Het onderwerp onderwijs is samengevoegd met sociale zaken, gezondheid en welzijn. Het onderwerp defensie en nationale veiligheid is samengevoegd met criminaliteit en veiligheid.

15 Zie voor voorbeelden bij de onderwerpen ook het codeboek en de handleiding in de bijlage.

4.3.3 Aanwezigheid van deskundigen

Bij de deskundigen is het aantal keer gecodeerd waarop iemand zonder onderbreking van een fragment of een vraag in beeld komt. Over het algemeen komen de meeste personen één keer in beeld. Mannen komen vaker dan vrouwen één keer in beeld. Van de personen die één keer in beeld komen is 81,9 procent man.

Tabel 12

Aandeel vrouwen per aanwezigheidscategorie (in procenten)

Vrouw	
Eén keer	18,1
Twee keer	26,7
Drie keer	24,3
Vier keer	32,0
Vijf keer of vaker	29,6
Totaal	23,1

Als we naar het gemiddelde aantal keer kijken, zien we dat vrouwen over het algemeen vaker in beeld komen dan mannen (3,2 keer ten opzichte van 2,6 keer).¹⁶ Dit heeft vooral te maken met de aanwezigheid van vrouwen in actualiteitenprogramma's. Vrouwelijke deskundigen komen in deze programma's vaker in beeld dan mannen zonder onderbreking van een fragment of vraag (4,4 keer ten opzichte van 3,8 keer).

Tabel 13

Gemiddelde aanwezigheid mannen en vrouwen in aantal keer per genre

Gemiddeld aantal keer		
	Man	Vrouw
Nieuws	1,5	1,6
Actualiteiten	3,8	4,4
Totaal	2,6	3,2

We weten hoe vaak vrouwelijke deskundigen aan bod komen (3,2 keer) en we weten het aantal vrouwelijke deskundigen in de steekproef (n: 217). Hiermee kunnen we ook het aantal 'optredens' berekenen. Als we het aantal personen in de steekproef (n: 217) vermenigvuldigen met het aantal keer dat ze aanwezig zijn (3,16 keer), wordt zichtbaar dat, ondanks dat vrouwen vaker in beeld komen zonder onderbreking dan mannen, toch een kleiner totaal aantal 'optredens' (856) hebben dan mannen (2.337). Vrouwen hebben hiermee een aandeel van 26,8 procent van het totaal aantal optredens.

Tabel 14

Gemiddelde aanwezigheid mannen en vrouwen in aantal optredens per genre

Totaal aantal optredens		Aandeel van alle optredens (in procenten)	
	Man	Vrouw	Vrouw
Nieuws	721	197	21,5
Actualiteiten	1.617	657	28,9
Totaal	2.337	856	26,8

¹⁶ Hierbij heeft de categorie 'vijf keer of vaker' de waarde 8 gekregen.

4.4 Leeftijd van mannen en vrouwen

Uit de resultaten blijkt dat vrouwen op televisie over het algemeen jonger zijn dan de mannen. Vrouwen zijn (bij benadering¹⁷) gemiddeld 41 jaar en mannen gemiddeld 45 jaar. In spel en quizprogramma's zijn vrouwen ouder dan mannen (38 jaar ten opzichte van 35 jaar). Verder zijn

in alle genres vrouwen jonger dan mannen. De spreiding (std. dev., oftewel standaarddeviatie) is in alle genres bij vrouwen groter dan bij mannen. Oftewel; mannen op televisie zijn meer van gelijke leeftijden, vrouwen op televisie zijn meer van verschillende leeftijden.

Tabel 15

Gemiddelde leeftijd mannen en vrouwen per genre

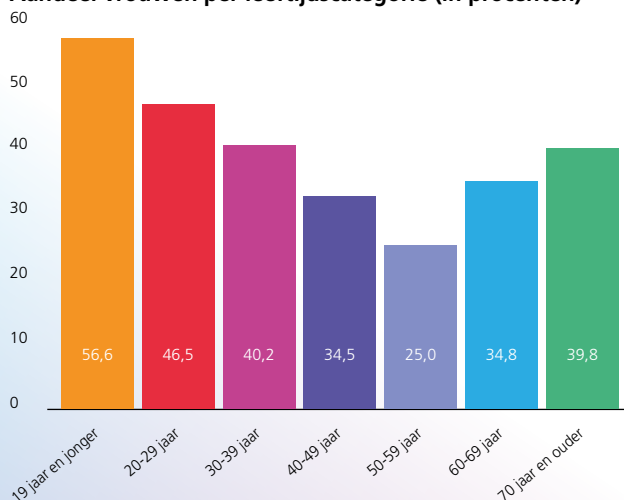
	Man	Std. dev.	Vrouw	Std. dev.
Nieuws- en actualiteiten totaal	46	14,2	42	16,5
Nieuws (en weerbericht)	46	13,6	41	16,8
Actualiteiten	47	14,8	44	15,9
Non-fictie en amusement	42	15,1	39	16,6
Spel & quiz (ook talentenshows)	35	14,6	38	18,5
Overig non-fictie en amusement	45	14,5	39	15,8
Totaal (n: 4.391)	45	14,6	41	16,6

Dit is ook te zien in het volgende figuur; in zowel de jongere als de oudere leeftijdsgroepen is het aandeel vrouwen groter dan het gemiddelde aandeel vrouwen. Over het algemeen zijn dus zowel jongere vrouwen als oudere vrouwen relatief meer in beeld. In de jongste leeftijdscategorie (19 jaar en jonger) is het aandeel vrouwen (56,5 procent) groter dan het aandeel mannen en zijn zij dus ook in absolute zin meer in beeld. In de tussenliggende leeftijdsgroepen ligt het aandeel vrouwen lager dan het gemiddelde aandeel vrouwen. Met name in de leeftijdscategorie tussen de 50 en 59 jaar ligt het aandeel vrouwen laag (25,0 procent).

Vrouwen zijn in elke programmafunctie jonger dan mannen, behalve in het geval van spelkandidaten. Bij de externe programmafuncties (nieuwsbronnen, onderwerp van portret) is een grotere spreiding zichtbaar van leeftijd onder vrouwen dan onder mannen. Oftewel, het aandeel vrouwen in zowel de jongere als de oudere leeftijdsgroepen is groter dan gemiddeld. Bij de interne functies (presentatoren en correspondenten) is sprake van een minder grote spreiding van leeftijden onder vrouwen dan onder mannen. Bij deze functies neemt het aandeel vrouwen sterk af met het toenemen van de leeftijd, met name bij vrouwelijke presentatoren en correspondenten boven de 50 jaar.

Figuur 4

Aandeel vrouwen per leeftijdscategorie (in procenten)

17 Hierbij heeft de categorie '19 jaar en jonger' de waarde 10 gekregen en de categorie '70 jaar en ouder' de waarde 80. Bij de overige categorieën is steeds de middelste leeftijd gekozen als waarde (20-29 jaar krijgt de waarde 25).

Tabel 16

Gemiddelde leeftijd mannen en vrouwen per programmafunctie

	Man	Std. dev.	Vrouw	Std. dev.
Hoofdpresentator	47	9,3	41	7,7
Secundaire presentator	44	12,0	41	8,1
Correspondent	45	8,2	40	7,4
Nieuwsbron	46	14,3	42	17,6
Onderwerp van portret	44	15,7	38	17,5
(Spel)kandidaat	33	15,6	37	16,8
Persoon in een geciteerd fragment	46	15,5	45	16,3
Totaal	45	14,6	41	16,6

Ook onder alle deskundigheidsniveaus van nieuwsbronnen zijn vrouwen jonger dan mannen. Bij de eerste drie deskundigheidsniveaus zien we tevens weer een grotere spreiding van leeftijden onder vrouwen dan onder mannen. Oftewel; bij geen, passieve of actieve deskundigheid zijn er relatief meer jongere én oudere vrouwen. Bij professionele deskundigheid is in tegenstelling tot de ande-

re deskundigheidsniveaus de spreiding van leeftijd onder vrouwen kleiner dan bij mannen. Dit komt doordat vooral jonge vrouwen een professionele deskundigheid hebben. Met name vrouwelijke deskundigen boven de 50 jaar zijn minder in beeld. Het verschil in leeftijd tussen mannen en vrouwen is dan ook het grootst onder professionele deskundigen.

Tabel 17

Gemiddelde leeftijd mannen en vrouwen per deskundigheid

	Man	Std. dev.	Vrouw	Std. dev.
Geen deskundigheid	42	17,6	39	20,2
Passieve deskundigheid	44	16,4	42	19,8
Actieve deskundigheid	46	17,8	44	19,6
Professionele deskundigheid	48	12,1	44	11,8
Totaal (n: 1.914)	46	14,3	42	15,6

4.5 Verschillen tussen publieke en commerciële omroep

Het aandeel vrouwen is in programma's van de commerciële omroep groter (41,4 procent) dan in programma's van de publieke omroep (32,5 procent). Het aandeel vrouwen is op de commerciële zenders in alle genres groter, zowel groter in nieuws- en actualiteitenprogramma's als in non-fictie en amusementsprogramma's. Het aandeel vrouwen is in overige non-fictie en amusementsprogramma's op de commerciële zenders het grootst (47,2 procent). Het aandeel vrouwen is het kleinst in actualiteitenprogramma's op de publieke omroep (28,1 procent). Dit aandeel wordt beïnvloed door sportprogramma's, waar vooral mannen in voorkomen. Zonder de sportprogramma's is het aandeel vrouwen in actualiteitenprogramma's op de publieke omroep 33,1 procent.

Tabel 18

Aandeel vrouwen per genre en type zender (in procenten)

	Publieke omroep	Commerciële omroep
	Vrouw	Vrouw
Nieuws en actualiteiten	29,8	38,4
Nieuws	31,7	39,7
Actualiteiten	28,1	35,8
Non-fictie en amusement	40,0	46,2
Spel & Quiz	39,5	44,7
Overig non-fictie en amusement	40,1	47,2
Totaal (n: 4.391)	32,5	41,4

Bij de commerciële omroep ligt het aandeel vrouwen in alle functies hoger dan bij de publieke omroep. Zo is het aandeel vrouwen onder nieuwsbronnen bij de publieke omroep 30,1 procent en bij de commerciële omroep 37,3 procent. Bij de commerciële omroep is de verhouding mannen en vrouwen onder hoofdpresentatoren gelijk (50,0 procent).

Tabel 19

Aandeel vrouwen per programmafunctie en type zender (in procenten)

	Publieke omroep	Commerciële omroep
	Vrouw	Vrouw
Hoofdpresentator	33,3	50,0
Secundaire presentator	19,8	39,4
Correspondent	20,7	27,6
Nieuwsbron	30,1	37,3
Onderwerp van portret	40,5	46,9
(Spel)kandidaat	42,0	46,3
Persoon in een geciteerd fragment	33,1	38,7
Totaal	32,5	41,4

Als we sportprogramma's niet meenemen in de analyse is het aandeel vrouwen als hoofdpresentator bij de publieke omroep 39,4 procent en het aandeel vrouwen als nieuwsbron bij de publieke omroep 34,4 procent. Op de publieke omroep is het aandeel vrouwen met professionele deskundigheid kleiner (18,4 procent) dan op de commerciële omroep (28,4 procent). Dit geldt ook voor vrouwen met actieve deskundigheid. Voor geen en passieve deskundigheid geldt het omgekeerde, op de publieke omroep is bij zowel geen als passieve deskundigheid het aandeel vrouwen groter dan bij de commerciële omroep. Bij de publieke omroep is het aandeel vrouwen met geen deskundigheid (54,4 procent) groter dan het aandeel mannen. Dat met toenemende deskundigheid eerder mannen als nieuwsbron optreden geldt vooral voor de publieke omroep, maar in aanzienlijk mindere mate ook voor de commerciële omroepen.

Tabel 20

Aandeel vrouwen per deskundigheid en type zender (in procenten)

	Publieke omroep	Commerciële omroep
	Vrouw	Vrouw
Geen deskundigheid	54,4	48,5
Passieve deskundigheid	49,0	45,9
Actieve deskundigheid	126,1	33,3
Professionele deskundigheid	18,4	28,4
Totaal	30,1	37,3

¹totale n (mannen en vrouwen) is kleiner dan 50, de resultaten zijn indicatie

Als sportprogramma's niet in de analyse worden betrokken, is het aandeel vrouwen met een professionele deskundigheid op de publieke omroep 22,2 procent. Onder personen die over een actieve of professionele deskundigheid beschikken of expert zijn (deskundigen), is het aandeel vrouwen zowel bij de publieke als commerciële omroep groter als over 'sociale zaken, gezondheid, onderwijs en welzijn' en 'cultuur' wordt gesproken. Verschillen zijn er op het gebied van economie, sport en politiek. Het kleine aandeel vrouwen dat over economie of sport spreekt is op de publieke omroep nog kleiner (2,3 en 8,5 procent) dan op de commerciële omroep (23,1 en 26,3 procent). Het al geringe aandeel vrouwen dat over politiek spreekt is op de commerciële omroep kleiner (7,7 procent) dan op de publieke omroep (18,9 procent). De resultaten zijn echter een indicatie, want de aantallen zijn klein.

Tabel 21

Aandeel vrouwen per onderwerp en type zender (in procenten)

	Publieke omroep	Commerciële omroep
	Vrouw	Vrouw
Economie	12,3	123,1
Sociale zaken, gezondheid, onderwijs en welzijn	40,4	33,8
Natuur, milieu en ruimtelijke ordening	17,4	22,0
Criminaliteit en (nationale) veiligheid	15,3	28,9
Cultuur	134,2	38,3
Politiek	18,9	17,7
Sport	8,5	126,3
Overig	122,2	27,6
Totaal	18,9	29,2

¹totale n (mannen en vrouwen) is kleiner dan 50, de resultaten zijn indicatie

Als deskundige vrouwen in programma's aan bod komen, dan treden ze vaker op dan mannen. Dit geldt met name voor de publieke omroep. Als we kijken naar het aantal optredens (het aantal keren vermenigvuldigt met het aantal personen), zien we dat het aandeel vrouwen binnen het aantal optredens in programma's op de commerciële omroep hoger ligt dan in programma's op de publieke omroep (30,9 procent ten opzichte van 23,7 procent).

Tabel 22

Gemiddelde aanwezigheid mannen en vrouwen in aantal keer en aantal optredens per type zender

	Gemiddeld aantal keer		Totaal aantal optredens		Aandeel van alle optredens (in procenten)
	Man	Vrouw	Man	Vrouw	Vrouw
Publieke omroep	2,7	3,6	566	132	23,7
Commerciële omroep	2,5	2,7	333	138	30,9
Totaal	2,6	2,8	899	270	24,4

Het verschil in leeftijd tussen mannen en vrouwen is op de publieke omroep groter dan op de commerciële omroep. Op de publieke omroep zijn vrouwen vijf jaar jonger dan mannen, op de commerciële omroep drie jaar. Als alleen naar nieuwsbronnen wordt gekeken, dan blijkt dat op

de publieke omroep vrouwen zonder deskundigheid veel jonger zijn dan deskundige vrouwen. Op de commerciële omroep is er (bijna) geen leeftijdsverschil tussen deskundige en niet deskundige vrouwen.

Tabel 23

Gemiddelde leeftijd mannen en vrouwen per type zender en deskundigheid

	Publieke omroep		Commerciële omroep	
	Man	Vrouw	Man	Vrouw
Geen of passieve deskundigheid	44	38	43	43
Actieve of professionele deskundigheid	48	46	47	42
Totaal nieuwsbronnen	47	41	46	43
Totaal personen	46	41	43	40

5. Conclusie

Toen televisie nog een nieuw medium was, schreef Thomas Hutchinson (1950): “television actually is a window looking out on the world” (p. 10). Als we in 2019 door het raam kijken, zien we 36,6 procent vrouwen in beeld. Moeten we verrast zijn dat we op televisie geen representatieve weergave van het 50,3 procent aandeel vrouwen in Nederland zien? Onder andere John Fiske (1987) wijst erop dat “news, of course, can never give a full, accurate objective picture of reality nor should it attempt to” (p. 307). Ook voor non-fictie programma’s geldt dus dat daarin – waarschijnlijk op basis van professionele nieuwsfactoren – een mediarealiteit wordt geconstrueerd die vanzelfsprekend af kan wijken van de echte realiteit. Daarom moeten we rekening houden met criteria die voor journalisten en televisiemakers van centraal belang zijn om personen te selecteren: ‘Wie presenteer ik in welk genre, in welke functie, met welke deskundigheid, over welk onderwerp en hoe uitgebreid?’

Onze overkoepelende vraag is: ‘Wat is de verhouding van mannen en vrouwen in Nederlandse non-fictie televisieprogramma’s?’. Als we naar internationaal vergelijkbaar onderzoek kijken, varieert het aandeel vrouwen bijna altijd en overal tussen 25 en 40 procent; “when we look across all television programs, there are two men shown for every woman” (MaLisa Foundation, z.d.). Dit resultaat wordt door ons onderzoek bevestigd. De man/vrouw verhouding in non-fictie televisieprogramma’s is in 2019 in Nederland 63,4 : 36,6 procent. In nieuws- en actualiteitenprogramma’s is het aandeel vrouwen kleiner (33,3 procent) dan in non-fictie en amusementsprogramma’s (43,5 procent).

Vrouwen maken ten opzichte van andere functies eerder een kans om als (spel)kandidaat (45,0 procent), onderwerp van portret (44,1 procent) of hoofdpresentator (41,8 procent) in beeld gebracht te worden. Ze zijn minder vaak nieuwsbron (33,3 procent) en nauwelijks correspondent (23,1 procent) of onafhankelijk expert (28,3 procent).

Onder de nieuwsbronnen neemt het aandeel vrouwen met toenemende deskundigheid af. In de groep die over

geen deskundigheid beschikt is het aandeel vrouwen groter (51,6 procent) dan het aandeel mannen, maar hun aandeel zakt tot onder een kwart in de groep van professionele deskundigen (22,1 procent). In nieuwsprogramma’s is één van vijf deskundige personen vrouw (19,3 procent), in actualiteitenprogramma’s een kwart.

Als we deskundige personen nader onderzoeken, dan is een grote correlatie met het onderwerp van de berichtgeving te vinden. In nieuws- en actualiteitenberichten die over onderwerpen als sociale zaken, gezondheid, onderwijs, cultuur en human interest gaan is de kans dat een persoon een vrouw is tussen 30 en 40 procent. Maar als het over natuur, milieu, ruimtelijke ordening, politiek, sport en economie gaat, zijn vrouwen met minder dan 20 procent een uitzondering.

Als deskundige vrouwen in een programma optreden, dan komen ze wel vaker aan bod dan mannen. Maar omdat vrouwen over het algemeen minder vaak in deze programma’s voorkomen, is het aandeel optredens van deskundige vrouwen 26,8 procent.

“When we look across all television programs, there are two men shown for every woman”

Vrouwen op televisie zijn gemiddeld jonger dan mannen. In de jongste groep tot en met 19 jaar is nog een duidelijke meerderheid vrouw, maar dat aandeel loopt terug naar 25 procent in de leeftijdsgroep 50 tot 59 jaar. In de oudste groepen is het aandeel vrouwen weer groter. Hierachter zitten twee effecten: personen zonder deskundigheid zijn eerder jonger en vrouwen zijn onafhankelijk van deskundigheid over de gehele linie jonger.

Tot slot hebben we naar mogelijke verschillen in de representatie van vrouwen tussen non-fictie televisieprogramma's van de publieke en de commerciële omroepen gekeken. Voor alle genres, functies en bijna alle onderwerpen geldt dat het aandeel vrouwen in programma's van de commerciële omroep groter is dan in de programmering van de publieke omroep. Als vrouwen in programma's van de publieke omroep optreden komen ze wel vaker aan bod dan bij programma's van de commerciële omroep.

Ook als we rekening houden met criteria die voor de constructie van de realiteit in non-fictie televisieprogramma's relevant zijn, komt het aandeel vrouwen nooit boven de 50 procent uit. Op twee uitzonderingen na: hoofdpresentatoren van programma's afkomstig van commerciële omroepen en nieuwsbronnen zonder deskundigheid zoals vox populi in programma's van de publieke omroep.

Dat het aandeel vrouwen op de publieke omroep kleiner is dan op de commerciële omroep sluit aan bij de bevinding van de NPO Monitor Representatie in 2015 dat sinds 2010 het aandeel vrouwen op de NPO zenders is gedaald. Hiermee correspondeert ook in zekere mate het kijkersprofiel van de zenders. Bij de publieke omroep ligt het aandeel vrouwelijke kijkers 4 tot 5 procentpunten lager dan bij de zenders van Talpa en RTL (SKO, 2019, p. 36).

In dit onderzoek hebben we in de samenstelling van de steekproef rekening gehouden met het kijkgedrag, om bij de representatie van mannen en vrouwen op televisie ook de contactkans mee te wegen. We hebben moeten constateren dat het kijkgedrag nauwelijks invloed heeft op de representatie van vrouwen. Ook het televisiekijkgedrag van jongeren hangt niet samen met de representatie van vrouwen.

Maar het kijkgedrag verandert wel. De in dit rapport onderzochte televisieprogramma's representeren een steeds kleiner deel van het daadwerkelijk waargenomen non-fictionele audiovisuele aanbod. Tot ongeveer 2012 was televisie voor de meeste Nederlanders het voornaamste raam om zicht te hebben op de wereld. Maar intussen wordt ook via nieuwe ramen, zoals YouTube, streamingsdiensten en sociale media, naar de wereld om ons heen gekeken. Dit zou in toekomstig onderzoek meegenomen kunnen worden; hoe lastig dat ook is.

Verder zeggen de resultaten niets over hóé vrouwen in beeld worden gebracht, wat ze precies zeggen en hoe er over vrouwen wordt gesproken. Het onderzoek gaat niet over stereotypen, beeldvorming en betekenis van de onderzochte programma-items en de rol van vrouwen hierin. Aanvullend kwalitatief onderzoek zou hier uitsluitel over kunnen geven.

Ook zegt dit onderzoek niets over de mogelijke verklaringen voor de afwezigheid van vrouwen in bepaalde functies en bij bepaalde onderwerpen. Door gesprekken met makers en redacties zal hier meer informatie over kunnen worden ingewonnen.

Bijlagen

Bijlage I: Opzet en uitvoering van het onderzoek

I.1 Dataverzameling

Het codeboek

De inhoudsanalyse is uitgevoerd aan de hand van een codeboek, een handleiding voor de classificering (codering) van de inhoud. Het codeboek is gebaseerd op het codeboek van de NPO, dat eerder al is ingezet voor hun Monitor Representatie 2010 en de analyses in 2013 en 2015.¹⁸ Door dit codeboek als uitgangspunt te zien, kan het onderzoek vergelijkbaar blijven met eerder in Nederland uitgevoerd onderzoek. Uit het codeboek zijn de voor het onderzoeksdoel relevante variabelen geselecteerd. Het codeboek is aangepast naar de specifieke onderzoeksvragen van dit onderzoeksproject en er is rekening gehouden met de onderzoeken van Europese mediatoezichthouders op het gebied van dit onderwerp. Ter ondersteuning van dit proces zijn ook gesprekken gevoerd over keuzes en ervaringen met de onderzoekers van de studie uit 2010 en 2013, Sjoerd Pennekamp en Gijs Bartolomé. Ook zijn er gesprekken gevoerd over het codeboek met Klaus Schoenbach, expert op het gebied van inhoudsanalyse. In het najaar van 2018 is een pre-test uitgevoerd om de uitvoerbaarheid van het ontwikkelde codeboek te toetsen. De pre-test bestond uit een beperkte steekproef van 10 televisieprogramma's, bestaande uit 200 personen. Uit de pre-test bleek dat het gekozen meetinstrument goed bruikbaar is en betrouwbare resultaten oplevert. Wel gaven de resultaten van de pre-test aanleiding nog enkele verbeteringen aan te brengen. Het verbeterde codeboek is tijdens een codeurstraining toegelicht aan de codeurs. Ook naar aanleiding van de codeurstraining en reacties van de codeurs is het codeboek nog eens verbeterd. Tevens is er een handleiding voor de codeur geschreven met aanvullende aanwijzingen op het codeboek, die tijdens de eerste week van de coderingen nog verder is aangevuld ter verduidelijking op basis van hun feedback.

Het codeboek en de handleiding zijn in de bijlage van dit rapport te vinden.

Veldwerk

Het codeerwerk is in juli en augustus 2019 uitgevoerd door een team van zes codeurs. De codeurs zijn geworven

met behulp van een werving- en selectiebureau gericht op studenten en jonge werkzoekenden. Het codeerwerk begon met een codeurstraining die werd afgesloten met een toets. De resultaten van de toets gaven aanleiding met alle zes codeurs het codeerwerk in te gaan. De codeurs hebben op kantoor van het Commissariaat het codeerwerk verricht, onder permanent toezicht van één of twee medewerkers van het onderzoeksteam voor vragen bij twijfelgevallen. De codeurs hebben in totaal 284 uren besteed aan het codeerwerk. De codeurs hebben voor het codeerwerk gebruik gemaakt van een intern systeem om televisieprogramma's terug te kunnen kijken en middels een codesheet in Excel digitaal gecodeerd.

Verantwoording codeboek

Om de overkoepelende onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden moet eerst vastgesteld worden welke personen onderzocht zullen worden. In navolging van het onderzoek van Segijn et. al. is gekozen alleen personen in televisieprogramma's te coderen die zichtbaar en verstaanbaar zijn met minstens drie woorden. In tweede instantie wordt het geslacht gecodeerd (man, vrouw of anders/onbekend). De keuze wordt gemaakt op basis van uiterlijke kenmerken of gesproken of geschreven woord. Uit de (inter)nationale deskresearch bleek dat het overgrote deel van de studies ook leeftijd betreft in onderzoek naar representatie van mannen en vrouwen. Om deze reden hebben we de variabele leeftijd opgenomen in het codeboek. Leeftijd is uiteengezet in waarden op basis van tien jaar om tot betrouwbare resultaten te kunnen komen. De leeftijd wordt gecodeerd op basis van de inschatting van de codeur.

De overige onderzoeksvragen zijn als volgt geoperationaaliseerd:

Functie: Zoals gebruikelijk in internationale onderzoeken is het belangrijk in een studie naar representatie een onderscheid te maken tussen een 'deskundige bijdrage' en overige functies in het programma. We hebben ervoor gekozen zowel een onafhankelijk expert en een 'nieuwsbron' te laten coderen. Een nieuwsbron is iemand die een actuele nieuwswaardige bijdrage levert, waaronder politici vallen, maar ook vox populi, ervaringsdeskundigen en bijvoorbeeld getuigen van een ongeval. Naast de in ander onderzoek gebruikelijke programmafuncties (zie

18 Het in 2010 gebruikte codeboek is te vinden in: Pennekamp, S. (2011) Monitor Representatie 2010, p. 130-142. Methode en resultaten uit het in 2013 uitgevoerde onderzoek staan beschreven in: Segijn, C., Bartolomé, G., Pennekamp, S., & Timmers, M. (2014). De afbeelding van statusverschillen in sekse en etniciteit in Nederlandse non-fictieprogramma's. Tijdschrift voor Communicatiewetenschap 2014 (42), 305-320.

codeboek) hebben we een extra functie ‘persoon in een geciteerd fragment’ toegevoegd omdat in veel non-fictie programma’s korte fragmenten worden gebruikt van personen. Aangezien er redactionele keuzes aan de fragmenten vooraf zijn gegaan, zijn deze personen – hoe kort in beeld ook – in het kader van representatie dusdanig belangrijk dat ze wél meegenomen moeten worden in het onderzoek, maar gezien hun geringe bijdrage niet in een andere functie passen. Tijdens de codeurstraining is besloten de functie ‘nieuwsbron’ alleen te coderen in nieuws- en actualiteitenprogramma’s, omdat er tijdens de training teveel onduidelijkheid was over de nieuwswaarde van de bijdrage van personen in non-fictie en amusementsprogramma’s. De functie ‘onafhankelijk expert’ – onderzoekers en wetenschappers van universiteiten of onderzoeksinstituten – kan wel in alle programma’s worden gecodeerd.

Deskundigheid: van alleen nieuwsbronnen wordt de deskundigheid gecodeerd, omdat deze personen vanuit een bepaalde deskundigheid over één onderwerp een bijdrage leveren. In tegenstelling tot het onderzoek uit 2013 hebben we gekozen voor een oplopende mate van deskundigheid, wat een variabele met waarden in een ordinale schaal oplevert. We hebben deze keuze gemaakt omdat een dergelijke indeling beter past bij de variëteit van deskundigheid aanwezig in hedendaagse non-fictie televisieprogramma’s.

Onderwerp: de codeur bepaalt vervolgens over welk hoofdonderwerp de nieuwsbron met actieve of professionele deskundigheid of de onafhankelijke expert spreekt met de grootste deskundigheid. De lijst met onderwerpen is afkomstig uit het onderzoek van R. van der Wurff en E. Lauf (2005) *Print and online newspapers in Europe. A comparative analyses in 16 countries*, p. 309. De lijst met onderwerpen is vertaald en met voorbeelden aangevuld, passend bij dit onderzoek.

Aanwezigheid: spreektijd is geoperationaliseerd als ‘aanwezigheid’ en is gecodeerd als het ‘aantal keer’ van verschijnen in een programma zonder onderbrekingen van vragen of beelden. Als alternatief kan spreektijd ook worden gemeten door het aantal seconden of minuten te tellen waarmee de persoon aan bod komt, maar middels een aantal korte testen bleek dat dit binnen de begroting van dit onderzoek te bewerkelijk zou zijn. Door het ‘aantal keer’ te tellen kan tot een betrouwbaar resultaat gekomen worden waarmee een goede inschatting gegeven kan worden van de tijd en ruimte die de nieuwsbron of de expert in het programma krijgt, en daarmee een indicatie kan geven van de spreektijd van de persoon.

Naast de persoonskenmerken kunnen ook contextvariabelen een sterke invloed hebben op de verschillen in verhouding van mannen en vrouwen. Van elk programma dat door de codeur wordt gecodeerd worden de programmakemerken meegenomen in de analyse (genre, zender, uitzendmoment en kijkdichtheid). Het genre is vastgesteld op basis van de SKO Hoofddeling.

Steekproef

Anders dan het codeboek is de steekproef bijna nooit onderwerp van methodische discussie in eerder uitgevoerd (inter)nationaal onderzoek. Zonder nadere toelichting wordt bijna altijd een artificiële week van primetimeprogrammering van enkele zenders met meestal grote marktaandelen samengesteld. Met dit onderzoek wordt deze werkwijze herhaald – om de resultaten vergelijkbaar te houden met eerder onderzoek, maar aangevuld met een steekproef die ook rekening houdt met contactmomenten en veranderend kijkgedrag.

Het onderzoek is uitgevoerd op een steekproef van 262 Nederlandse non-fictie televisieprogramma’s bestaande uit een basissteekproef, een top25 steekproef en een jongerensteekproef.

De basissteekproef

- 239 Nederlandse televisieprogramma’s in de genres ‘non-fictie’, ‘amusement’, ‘sport’ en ‘muziek en dans’, exclusief live (sport)registraties (volgens de SKO Hoofddeling). De programma’s in de genres fictie, kinderen, reclame en overig vallen buiten de steekproef.
- Uitgezonden op zeven willekeurige dagen in een artificiële (samengestelde) week uit het eerste half jaar van 2019 (maandag 4 maart, dinsdag 28 mei, woensdag 12 juni, donderdag 25 april, vrijdag 22 februari, zaterdag 26 januari en zondag 14 april).
- Uitgezonden tijdens primetime programmering (start van uitzending tussen 17:30 uur en 23:30 uur).
- Uitgezonden op de vier zenders met een kijkdichtheid in 2018 van minimaal 2 procent in het primetime tijdvak (NPO 1, NPO 2, RTL 4 en SBS6).

De aanvullende top25 steekproef

Omdat een steekproef uitgaande van programma’s op zenders met een hoge kijkdichtheid tijdens primetime onvoldoende rekening houdt met kijkgedrag en contactmomenten is aanvullend een steekproef toegevoegd met non-fictie televisieprogramma’s uit de top25 van betreffende dagen die zijn uitgezonden buiten primetime en op andere zenders. Dit leverde negentien aanvullende programma’s op die niet in de basissteekproef aanwezig zijn. Ook zijn op basis van kijkdichtheid (zowel live als uitgesteld kijken) de resultaten gewogen.

De aanvullende jongerensteekproef

Omdat ouderen veel televisie kijken wordt de kijkdichtheid vooral bepaald door het kijkgedrag van de oudere televisiekijker. Om rekening te houden met het kijkgedrag onder jongeren zijn programma’s toegevoegd uit de top 10 best bekeken programma’s door de leeftijdsgroepen 13 tot 34 jaar. De overlap met de basis- en top25 steekproef is groot; slechts vier programma’s zijn aanvullend meegenomen in de steekproef. De gehele steekproef van 262 programma’s is aanvullend gewogen op kijkdichtheid onder de groep 13 tot 34 jaar.

Tabel 24

Overzicht aantal programma's, duur en personen per type steekproef

	Aantal programma's	Gemiddelde duur in minuten	Som in minuten	Som in uren	Personen (n)
1 basisteekproef	239	29	6.834	114	4.082
2 top25 steekproef (aanvulling)	19	38	715	12	252
3 jongerensteekproef (aanvulling)	4	46	184	3	57
Totaal	262	30	7.733	129	4.391

Uit een eerste analyse blijkt dat de verhouding man/vrouw minimaal varieert tussen de verschillende steekproefsaamenstellingen. In programma's primetime uitgezonden op de vier grootste zenders (basissteekproef) zijn 37,6 procent van de personen vrouw en 62,4 procent man (zie ook onderstaande tabel). In de combinatiesteekproef (de basisteekproef aangevuld met goed bekeken programma's

en gewogen op kijkdichtheid) is 36,5 procent van de personen vrouw. De combinatiejongerensteekproef (de basisteekproef aangevuld met goed bekeken programma's én door jongeren goed bekeken programma's, gewogen op de kijkdichtheid onder jongeren) toont een aandeel van 38,6 procent vrouwen.

Tabel 25

Verhouding mannen en vrouwen per type steekproef (in procenten)

Steekproef	Personen (n)	Man	Vrouw	Anders/onbekend
Basissteekproef	4.082	62,4	37,6	<0,1 (1 persoon)
Combinatiesteekproef gewogen op KDH	4.334	63,5	36,5	0,1 (1 persoon)
Combinatiesteekproef gewogen op KDH jongeren	4.391	61,3	38,6	0,1 (1 persoon)

Het aandeel vrouwen in goed bekeken programma's is nauwelijks kleiner dan in slechter bekeken programma's. In door jongeren goed bekeken programma's is het aandeel vrouwen iets groter. We hebben dus geen indicatie kunnen vinden dat het aandeel vrouwen afhankelijk is van de kijkdichtheid van een programma. Daarom is besloten alleen de resultaten te tonen van één steekproefsaamenstelling. Dit zijn de resultaten op basis van de gehele steekproef (de basisteekproef aangevuld met goed

bekeken programma's én door jongeren goed bekeken programma's) en gewogen op algehele kijkdichtheid. De programma's zijn ten behoeve van overzichtelijkheid in de analyse op een manier ingedeeld die enigszins afwijkt van de SKO Hoofdindeling. Hierbij is het genre actuele sportinformatie samengevoegd met nieuws- en actualiteitenprogramma's. De genres overige non-fictie, amusement en muziek en dans zijn samengevoegd tot een nieuwe overkoepelende categorie 'non-fictie en amusement'.

Tabel 26

Aantal programma's en personen per genre

	Aantal programma's	Personen (n)	Personen per programma
Nieuws- en actualiteiten totaal	150	2.895	19
Nieuws (en weerbericht)	85	1.471	17
Actualiteiten	48	1.266	26
Actuele sportinformatie	17	158	9
Non-fictie en amusement	112	1.496	13
Spel & quiz (ook talentenshows en auditieprogramma's)	14	205	15
Overig non-fictie en amusement ¹⁹	98	1.291	13
Totaal	262	4.391	17

Tabel 27

Aantal programma's en personen per zender

	Aantal programma's	Personen (n)	Personen per programma
Publieke omroep	135	2.042	15
Commerciële omroep	127	2.349	19
Totaal	262	4.391	17

¹⁹ In twee programma's (de natuurdocumentaire Wild en het programma Rail Away) zijn geen personen aangetroffen die voldoen aan de voorwaarden onder persoonskenmerken in het codeboek.

Tabel 28

Aantal personen per genre en zender

	Publieke omroep	Commerciële omroep	Totaal
Nieuws- en actualiteiten	1.286	1.609	2.895
Non-fictie en amusement	756	740	1.496
Totaal	2.042	2.349	4.391

Om te controleren of de willekeurig gekozen dagen een effect zouden kunnen hebben op de resultaten in de analyse, is het aandeel vrouwen berekend per steekproefdag. De resultaten tonen geen grote verschillen per steekproefdag. Oftewel, de gekozen steekproef kan geen groot effect hebben op de resultaten.

Tabel 29

Aandeel vrouwen per steekproefdag (in procenten) (resultaten zijn gewogen op KDH)

	n	Vrouw
26 januari 2019	599	38,4
22 februari 2019	676	35,4
4 maart 2019	769	35,8
14 april 2019	599	36,2
25 april 2019	584	28,9
28 mei 2019	632	38,9
12 juni 2019	530	43,4
Totaal	4.389	36,6

I.2 Data-analyse

Voor de analyse is gebruik gemaakt van de statistische standaardsoftware SPSS. De analyse-eenheden zijn de personen. De programmakenmerken zijn als contextkenmerken op persoonsniveau geanalyseerd.

De analyse omvat vooral een descriptieve analyse van de door middel van de inhoudsanalyse verkregen data. Na een eerste check op consistentie en een data cleaning zijn de antwoorden op de onderzoeksvragen beantwoord door het weergeven van verdelingen van de betreffende variabelen in vorm van percentages en gemiddelden.

Aangezien er geen sprake is van een representatieve steekproef zijn er geen significanties berekend en is in de analyse geen onderscheid gemaakt tussen significante en niet significante afwijkingen.

Daar waar in de resultaten wordt gesproken over 'mannen of vrouwen', worden personen bedoeld die door de codeurs zijn geïdentificeerd als mannen of vrouwen. Hetzelfde geldt voor de andere variabelen. Waar bijvoorbeeld leeftijd of deskundigheid wordt genoemd, wordt leeftijd of deskundigheid bedoeld, zoals die door de codeurs zijn ingeschat.

Betrouwbaarheid

In de eerste en tweede week na de codeurstraining zijn naast de reguliere codering zeven programma's blind door een tweede codeur gecodeerd om de twee coderingen op overeenstemming te kunnen analyseren.²⁰ Vier van de zes codeurs hebben drie programma's gecodeerd en twee codeurs twee programma's. Gekozen is voor vier nieuws- en actualiteitenprogramma's van publieke en commerciële omroepen en drie non-fictie en amusementsprogramma's.

In totaal zijn door de codeurs 144 personen geïdentificeerd. Zeven personen zijn over het hoofd gezien vanwege slordigheid. Ze waren slechts kort in beeld te zien. 95 procent van alle personen zijn door beide codeurs overeenstemmend geselecteerd.

De analyse is gebaseerd op deze 137 door twee codeurs gecodeerde personen. Het geslacht is van 135 van de 137 gecodeerde personen overeenstemmend gecodeerd. De twee afwijkingen zijn ook hier slordigheidsfouten.

De leeftijdsindeling in zeven verschillende oplopende leeftijdsklassen zijn bij 87 personen overeenstemmend geclassificeerd, de 50 afwijkende coderingen zijn voor het overgrote merendeel afwijkingen met één categorie. De variatie van de afwijkingen laat voor mannen en vrouwen hetzelfde beeld zien. Omdat hier sprake is van een van oorsprong interval geëscaleerde variabele is niet Kappa de geschikte maat, maar een correlatie.

De functie van een persoon in een programma is in 133 van 137 gevallen overeenstemmend geclassificeerd. Deze variabele heeft een filterfunctie. Alleen in het geval van nieuwsbronnen (n=75) en onafhankelijke experts (n=3) wordt verder gecodeerd. De filter wordt met 100% overeenstemming gecodeerd.

De deskundigheid wordt alleen gecodeerd als er sprake is van een nieuwsbron als programmafunctie. De deskundigheid van nieuwsbronnen is in 65 van de 87 coderingen

²⁰ In tegenstelling tot het onderzoeksvoorstel is gekozen om zeven programma's volledig te coderen en niet alleen de eerste tien personen te coderen, omdat personen binnen een programma meerdere keren kunnen optreden.

overeenstemmend gecodeerd (87%). Deskundigheid is ingedeeld met vier oplopende deskundigheidsniveaus. Met name bij de eerste twee deskundigheidsniveaus (geen of passieve deskundigheid) zijn er afwijkingen gevonden. De resultaten geven echter geen aanleiding om de beide deskundigheidsniveaus in de analyse samen te voegen.

Het onderwerp wordt alleen gecodeerd als er sprake is van actieve of professionele deskundigheid of als er een onafhankelijke expert in het programma aan bod komt. Voor de 57 gecodeerde onderwerpen is er een overeen-

stemming van 80,7 procent. Zoals we van andere inhoudsanalyses al weten is het vaak lastig een keuze voor maar één onderwerp te maken. We hebben hier niet meerdere onderwerpen toegelaten maar de codeur gevraagd één te kiezen. Als er sprake van afwijking is dan liggen de onderwerpen dicht bij elkaar, dus bijvoorbeeld gezondheid en milieu of veiligheid en politiek. Dat betekent dat de classificatie niet helemaal fout is, maar alleen afwijkt.

De aanwezigheid is van 49 van de 57 personen overeenstemmend gecodeerd. In het geval van afwijkingen is er altijd maar één categorie afwijking.

Tabel 30

Overzicht intercodeursbetrouwbaarheid

	Aantal paren	Overeenstemmings-percentage (in procenten)	Cohen's kappa	Pearson correlatie
Geslacht	137	98,5	.97	
Leeftijd	137	63,5		.87
Functie	137	97,1	.97	
Deskundigheid	75	86,7	.75	
Onderwerp	57	80,1	.77	
Aanwezigheid	57	86,0		.95

Weging

Van alle programma's die onderdeel uitmaken van de steekproef is de kijkdichtheid, het aandeel Nederlanders dat naar het programma heeft gekeken, bekend. In het rapport zijn de resultaten op drie verschillende manieren samengesteld en gewogen om zowel vergelijkingen te kunnen maken met eerder (inter)nationaal onderzoek als om resultaten te presenteren die rekening houden met kijkdichtheid en veranderend kijkgedrag onder jongeren:

- De basissteekproef, ongewogen (om vergelijkingen te kunnen maken met eerder onderzoek).
- De basissteekproef en de top25 steekproef, met weging op kijkdichtheid.
- De basissteekproef, de top25steekproef en de jongerensteekproef, met weging op kijkdichtheid onder jongeren.

Tabel 31

Overzicht kijkdichtheden (KDH) steekproefsamenstellingen

Steekproef	Aantal programma's	Gemiddelde KDH	Gemiddelde KDH jongeren
1 basissteekproef	239	4,2	1,5
2 basis- en top25 steekproef	258	4,2	1,5
3 basis-, top25- en jongerensteekproef	262	4,1	1,5

Bijlage II: Codeboek

NAAM CODEUR en DATUM CODERING

A0. PROGRAMMACODE

Unieke programmacode.

B. PERSOONSKENMERKEN

- i. Alle zichtbare personen die minstens drie woorden achter elkaar spreken binnen het programma worden gecodeerd.
- ii. Onder sprekend verstaan we dat een persoon zelfstandig hoorbaar en verstaanbaar het woord voert (dus in het Nederlands of Nederlands ondertiteld), op welke wijze dan ook.
- iii. Onder zichtbaar verstaan we dat het gezicht zichtbaar (van voor- of zijkant) moet zijn en dat duidelijk moet blijken dat de gesproken woorden van de persoon in beeld afkomstig zijn.
- iv. Elk persoon wordt binnen een programma slechts één keer gecodeerd.
- v. Codeer de personen in de volgorde waarop ze in beeld verschijnen.

B0. PERSOONSCODE

Unieke persoonscode, in volgorde van verschijnen.

B1. GESLACHT PERSOON

Maak een inschatting van het geslacht van de persoon.

1. Man
2. Vrouw
3. Anders / onbekend

B2. LEEFTIJD PERSOON

Maak een inschatting van de leeftijd van de persoon.

1. 19 jaar en jonger
2. 20-29 jaar
3. 30-39 jaar
4. 40-49 jaar
5. 50-59 jaar
6. 60-69 jaar
7. 70 jaar en ouder

B3. PROGRAMMAFUNCTIE

Wat is de functie van de persoon in het programma?

1. Hoofdpresentator (heeft een leidende functie, introduceert anderen in het programma)
2. Secundaire presentator (heeft een ondersteunende of assisterende functie aan de hoofdpresentator)
3. Correspondent / verslaggever
4. Nieuwsbron (brengt actueel nieuws of informatie, of vertegenwoordigt een deskundigheid of mening)
5. Onafhankelijk expert (een onafhankelijke wetenschapper of onderzoeker)
6. Onderwerp van portret (persoon die geen actueel nieuws of informatie brengt, of een expertise of mening vertegenwoordigt, maar gevolgd wordt in zijn/haar activiteiten of vertelt over zijn/haar persoonlijke beleving)
7. (Spel)kandidaat of panellid in quiz, spel- of talentshow
8. Persoon in een geciteerd fragment (een beeld uit een andere bron dan het te coderen televisieprogramma)

Codeer alleen bij NIEUWSBRON.

B4. DESKUNDIGHEID

Wat is de status van de nieuwsbron qua deskundigheid? Waarom of in welke rol wordt de nieuwsbron in het kader van het programma of onderwerp benaderd?

0. NVT
1. Geen deskundigheid (bijvoorbeeld: een man of vrouw "van de straat" of een bekende persoon zonder deskundigheid over het onderwerp). Let op: stop met coderen
2. Passieve deskundigheid (persoon is iets overkomen en is bijvoorbeeld een slachtoffer, een getuige of een gedupeerde) Let op: stop met coderen
3. Actieve deskundigheid (persoon heeft deskundigheid verkregen door een hobby of interesse)
4. Professionele deskundigheid (persoon is een deskundige, een specialist of een woordvoerder van "deskundige" groep)

Codeer alleen bij ACTIEVE en PROFESSIONELE DESKUNDIGHEID en ONAFHANKELIJK EXPERT.

B5. ONDERWERP

Over welk onderwerp spreekt de nieuwsbron of de expert met de grootste deskundigheid in het programma? Kies één onderwerp.

0. NVT
1. Economie (financiën, werkgelegenheid, bedrijfsleven, industrie, bouw, handel, arbeid, etc.)
2. Sociale zaken, gezondheid en welzijn (pensioenen, sociale voorzieningen, consumentenbeleid, gezondheidszorg, demografie, levensbeschouwing, voeding, opvoeding, psychologie, discriminatie, mensenrechten, integratie, emancipatie etc.)
3. Natuur, milieu en ruimtelijke ordening (landbouw, dierenwelzijn, energie, klimaat, infrastructuur, verkeer, mobiliteit, huisvesting, etc.)
4. Criminaliteit en veiligheid (rechtspraak, misdaadpreventie, juridische processen, openbare orde, etc.)
5. Defensie en nationale veiligheid (oorlog, terrorisme, gewelddadige conflicten, etc.)
6. Cultuur (kunst, muziek, films, taal, cultuurbeleid, cultureel erfgoed, etc.)
7. Wetenschap en techniek (geschiedenis, natuurkunde, technologie, ruimtevaart, etc.)
8. Media (media-informatie, rol van media bedrijven en journalisten in de samenleving, media-ethiek, etc.)
9. Politiek (verkiezingen, politieke partijen, EU, openbaar bestuur, etc.)
10. Gebeurtenissen (ongevallen, plotselinge gebeurtenissen, aanslagen, rampen, etc.)
11. Human interest en lifestyle (beroemdheden, vieringen, bruiloften, grappige zaken, huis- en tuin, hobby, reizen, mode, etc.)
12. Sport (alle soorten sport, bijvoorbeeld ook schaken, stierenvechten, etc.)
13. Onderwijs (educatie van kleuterschool tot universitaire master-programma, onderwijsbeleid, organisatie van onderwijs, onderwijsfinanciën (mits de nadruk op onderwijs ligt), etc.)

Codeer alleen bij ACTIEVE en PROFESSIONELE DESKUNDIGHEID en ONAFHANKELIJK EXPERT.

B6. AANWEZIGHEID

Hoeveel keren komt een nieuwsbron of expert zichtbaar en verstaanbaar in beeld (zoals bepaald in de persoonskenmerken)? Eén keer is een moment zonder onderbreking. [In de handleiding is een toelichting opgenomen wat een onderbreking is.]

0. NVT
1. Eén keer
2. Twee keer
3. Drie keer
4. Vier keer
5. Vijf keer of vaker

Bijlage III: Handleiding codeboek

In geval van twijfel: raadpleeg deze handleiding. Lees deze handleiding elke week helemaal door.

Maak geen aanvullende aantekeningen voor jezelf. Mocht je aanvullende aantekeningen willen maken in de handleiding, overleg dit eerst.

Codesheet:

NAAM CODEUR

Noteer je voornaam

DATUM CODERING

Noteer de datum van de dag waarop je de codering doet

A. PROGRAMMAKENMERKEN

Je krijgt een lijst met te coderen programma's, voorzien van programmacode, datum, zender, titel, begin- en eindtijd en genre. Link naar video systeem

Zoek op datum, zender en tijdstip. Let op dat je niet het begin of het einde overslaat. Codeer niet de reclameblokken. Let ook hierbij op dat je niet het begin of einde van het programma voor of na een reclameblok overslaat. N.B. Het systeem kan af en toe niet reageren, ververs dan de webpagina. Alle programma's zijn met het systeem te kijken.

A0. PROGRAMMACODE

Bij elk programma krijg je een unieke programmacode. Aan deze code worden programmakenmerken gekoppeld.

B. PERSOONSKENMERKEN

Codeer alle personen die aan de volgende voorwaarden voldoen in het codesheet:

- i. Alle zichtbare personen die minstens drie woorden achter elkaar spreken binnen het programma worden gecodeerd.
Poppen, dieren en fantasiefiguren: Onder personen verstaan we geen fantasiefiguren, poppen en dieren, maar uitsluitend mensen.
- ii. Onder sprekend verstaan we dat een persoon zelfstandig hoorbaar en verstaanbaar het woord voert (dus in het Nederlands of Nederlands ondertiteld), op welke wijze dan ook.
Zang en geluiden: Onder spreken verstaan we niet zang of geluiden.
Gebarentaal: Onder spreken verstaan we ook gebarentaal. Hierbij moet de persoon die spreekt met gebarentaal verstaanbaar getolkt worden. Als de situatie andersom is (een gebarentolk tolkt een verstaanbare persoon) wordt de gebarentolk niet gecodeerd.
- iii. Onder zichtbaar verstaan we dat het gezicht zichtbaar (van voor- of zijkant) moet zijn en dat duidelijk moet blijken dat de gesproken woorden van de persoon in beeld afkomstig zijn. Een persoon moet alleen worden gecodeerd als de persoon duidelijk zichtbaar is terwijl de persoon drie woorden achter elkaar spreekt. Als een persoon twee woorden zegt en verder verstaanbaar is, maar niet in beeld is, dan moet deze persoon niet gecodeerd worden.
Alleen pasfoto in beeld: Codeer wel personen waarbij een duidelijke (pas)foto van het gezicht in beeld is ter vervanging van bewegend beeld, terwijl de persoon sprekend hoorbaar is met minstens drie woorden.
Onherkenbaar of bedekt gezicht: Personen waarbij het gehele gezicht onherkenbaar is gemaakt (bijvoorbeeld bij criminelen of mensen die anoniem willen blijven) moeten niet worden gecodeerd. Personen waarbij het gezicht gedeeltelijk bedekt is (met bijvoorbeeld religieuze kleding, of hygiënische bescherming bij artsen) moeten wel worden gecodeerd, zolang duidelijk is dat de gesproken woorden van de persoon in beeld afkomstig zijn en zolang geslacht en leeftijd gecodeerd kunnen worden.
- iv. Elk persoon wordt binnen een programma slechts één keer gecodeerd. Het maakt niet uit hoe vaak de persoon aan het woord komt en over hoeveel onderwerpen het gaat. Codeer de persoon maar één keer als ze in meerdere functies of fragmenten in beeld komen.
- v. Codeer personen in de volgorde waarop ze zichtbaar en verstaanbaar (volgens bovenstaande persoonskenmerken) in beeld komen. Doe dit ook als ze aan het begin van het programma kort aan bod komen (bijvoorbeeld in een samenvatting) en later uitgebreider. Vul in dat geval de gegevens eventueel later in, of pas de gegevens aan. Let op dat je de personen in de juiste volgorde codeert, dit is belangrijk voor de betrouwbaarheidscontrole.
Persoon komt op meerdere momenten terug: Codeer de gegevens over de persoon naar aanleiding van zijn of haar belangrijkste optreden in het gehele programma. Een persoon kan ook meerdere programmafuncties hebben, codeer in dat geval de functie waarin de persoon zijn of haar belangrijkste optreden in het programma heeft. Codeer wel in de juiste volgorde, ook als het belangrijkste optreden pas later in het programma is.
- vi. Let op dat je alle personen codeert die aan bovenstaande criteria voldoen. Dit is belangrijk voor de betrouwbaarheidscontrole. Let vooral op dat je geen personen over het hoofd ziet bij korte fragmenten, bijvoorbeeld interviewers of

correspondenten die kort – maar met minstens drie woorden – met een vraag aan bod komen. Kijk daarom het gehele programma, spoel geen gedeeltes door.

- vii. Personen uit het te coderen programma die tijdens het reclameblok aan bod komen moeten niet worden gecodeerd. Ook personen (meestal presentatoren) die tijdens een programma vertellen wat er in het volgende programma te zien zal zijn – en eveneens alle personen die in bijbehorende fragmenten te zien zijn – moeten niet worden gecodeerd. Dit soort items tellen als reclame of zelfpromotie.
- viii. Gebruik het opmerkingenveld in het codesheet om personen voor jezelf te identificeren. Deze gegevens worden niet gebruikt in de analyse, maar bieden een geheugensteuntje als een persoon meerdere keren terugkomt in een programma en er gegevens aangepast moeten worden. Noteer dit naar eigen invulling; spel- en typfouten of omschrijvingen zijn geen probleem.

B0. PERSOONSCODE

Geef elk persoon een opeenvolgend nummer in volgorde van verschijnen.

B1. GESLACHT PERSOON

Maak een inschatting van het geslacht van de persoon op basis van uiterlijke kenmerken of gesproken of geschreven woord. Kies bij twijfel voor anders/onbekend.

1. Man
2. Vrouw
3. Anders / onbekend

B2. LEEFTIJD PERSOON

Maak een inschatting van de leeftijd van de persoon. Kies bij twijfel tussen twee categorieën voor de categorie met een hogere leeftijd. Het is niet nodig een leeftijd na te zoeken, het gaat om de inschatting van de codeur.

1. 19 jaar en jonger
2. 20-29 jaar
3. 30-39 jaar
4. 40-49 jaar
5. 50-59 jaar
6. 60-69 jaar
7. 70 jaar en ouder

B3. PROGRAMMAFUNCTIE

Wat is de functie van de persoon in het programma?

1. **Hoofdpresentator.** Heeft een leidende functie, introduceert anderen in het programma. Er kunnen één of meerdere hoofdpresentatoren in een programma voorkomen. Kies bij voorkeur één hoofdpresentator; deze persoon leidt het programma of leidt een discussie en introduceert de secundaire presentator(en) en/of andere personen in het programma. Een duo (of meer) presentatie kan voorkomen. Codeer in dat geval twee (of meer) hoofdpresentatoren. Doe dit alleen als de hoofdpresentatoren geheel gelijk aan elkaar staan qua rol en functie.

- Kies bij twijfel tussen hoofd- en secundaire presentator voor secundaire presentator.
- Een programma kan ook geen presentator hebben of de presentator kan alleen een voice-over zijn. In het laatste geval wordt de persoon niet gecodeerd.

2. **Secundaire presentator.** Heeft een ondersteunende of assisterende functie aan de hoofdpresentator. De secundaire presentator kan geïntroduceerd worden door de hoofdpresentator. Dit kan ook alleen een voice-over zijn. Voorbeelden zijn: presentatie-assistent, 2e presentator, sidekick, commentator, jurylid, presentator van het weer, tv-kok, etc.

- Kies bij twijfel tussen hoofd- en secundaire presentator voor secundaire presentator.
- Indien je twijfelt tussen presentator of nieuwsbron/onderwerp van portret, kies dan voor nieuwsbron/onderwerp van portret. Een nieuwsbron heeft in tegenstelling tot presentator een duidelijke belangrijkste expertise of bijdrage. Een onderwerp van portret wordt in tegenstelling tot een presentator geportretteerd of vertelt over zijn of haar persoonlijke ervaring. Zowel presentator als nieuwsbron kunnen het over meerdere onderwerpen hebben, maar een presentator heeft duidelijk geen belangrijkste bijdrage of expertise. Zowel presentator als nieuwsbron/onderwerp van portret kunnen anderen vragen stellen, maar een presentator doet dit duidelijk als 'interviewer'. Een presentator is in tegenstelling tot nieuwsbron of onderwerp van portret in dienst van de omroep of producent van het programma en kan geïntroduceerd of aangekondigd worden als 'vaste gast'. Een aantal voorbeelden: een tafelgast in een talkshow is een secundaire presentator en geen nieuwsbron, want diegene heeft geen belangrijkste expertise of bijdrage. Een stylist in een woonprogramma die de kijker haar werk laat zien en instructies geeft aan andere personen in het programma is een presentator en geen nieuwsbron. Een gast in een actualiteitenprogramma die een bijdrage levert over verschillende items en ook andere personen interviewt is een presentator en geen nieuwsbron. Maar: een gast in een actualiteitenprogramma die is uitgenodigd om een bijdrage te leveren over een bepaald onderwerp, maar ook

meepraat over andere items, is meestal een nieuwsbron en geen secundaire presenter. Let op: baseer je oordeel alleen op basis van het te coderen programma, neem niet je kennis mee over andere afleveringen van het programma.

3. Correspondent of verslaggever. Komt vrijwel altijd voor in nieuws-, sport en actualiteitenprogramma's en behandelt nieuwsonderwerpen op een andere locatie dan de presenter. Een correspondent of verslaggever kan de functie hebben van (secundaire) presenter op locatie, maar behandelt in tegenstelling tot een presenter slechts één onderwerp. Als de presenter op locatie niet wordt geïntroduceerd als correspondent of verslaggever of bij twijfel tussen correspondent of secundaire presenter, kies voor secundaire presenter. Een correspondent of verslaggever kan de functie hebben van nieuwsbron op locatie, maar is in tegenstelling tot nieuwsbron in dienst van de producent of omroep van het programma en neemt de kijker mee in zijn of haar bijdrage of interviewt anderen in het programma.

4. Nieuwsbron. Levert een actuele nieuwswaardige bijdrage vanuit een bepaalde deskundigheid, specialisme, mening of ervaring. Een nieuwsbron komt alleen voor in programma's met het genre nieuws, actualiteiten en actuele sportinformatie. Zoals bijvoorbeeld een interviewsubject in een talkshow, een politicus in een nieuwsprogramma en een directeur van een bedrijf in een actualiteitenprogramma. In programma's met de overige genres komt de functie nieuwsbron niet voor.

- Een nieuwsbron is in tegenstelling tot presenter of correspondent/verslaggever niet in dienst van de producent of omroep van het programma. (Tenzij in een uitzonderlijk geval de omroep of de producent het onderwerp van het nieuws zelf is.) Kies bij twijfel tussen presenter en nieuwsbron voor nieuwsbron, zie ook de informatie bij presenter hierboven.
- In nieuws- en actualiteitenprogramma's kunnen ook experts, onderzoekers of wetenschappers geïnterviewd worden. Als de persoon een onafhankelijke bijdrage levert, waarbij de persoon niet spreekt namens een bedrijf, organisatie of politieke partij, dan heeft de persoon de functie van onafhankelijk expert. Bij twijfel tussen onafhankelijk expert of nieuwsbron, kies voor nieuwsbron.
- De bijdrage van een nieuwsbron kan ook een persoonlijke mening of ervaring zijn. Codeer de persoon als nieuwsbron als er een actuele aanleiding is. Bij twijfel, kies onderwerp van portret. Voorbeelden:
 - o Een ervaringsdeskundige die vertelt over een vroegere verslaving in een item over actuele mistanden in de verslavingszorg is een nieuwsbron. Iemand die in een programma vertelt over een vroegere verslaving zonder actuele aanleiding is geen nieuwsbron en wordt gecodeerd als onderwerp van portret.
 - o Burgers die naar een mening worden gevraagd over een actuele kwestie, zijn nieuwsbronnen. Dit heet ook wel 'vox populi' of 'vox pop'; deze personen kunnen de "stem van het volk" vertegenwoordigen. Vaak worden ze op straat geïnterviewd. Personen die vertellen over hun mening zonder actuele aanleiding, zijn geen nieuwsbron, maar onderwerp van portret.
 - o Slachtoffers, getuigen of gedupeerden die vertellen over hun ervaring of waarneming naar aanleiding van een actuele kwestie of binnen een actuele context, zijn nieuwsbron. Indien zij vertellen over een ervaring of waarneming zonder actuele aanleiding, zijn zij onderwerp van portret.
 - o Een artiest of sporter die informatie geeft over recente resultaten van zijn of haar specialisme (een nieuwe film, een nieuw album, een wedstrijd, etc.) is een nieuwsbron. Een artiest of sporter die gevolgd wordt in zijn of haar activiteiten of die vertelt over zijn of haar specialisme zonder actuele aanleiding, of een mening geeft zonder actuele aanleiding, of alleen optredend (zingend, acterend, etc.) in beeld komt, is geen nieuwsbron, maar onderwerp van portret.

5. Onafhankelijk expert. Een onafhankelijk expert kan zowel in nieuws- en actualiteitenprogramma's voorkomen, als in overige non-fictie programma's (realityprogramma's, consumentenprogramma's of informatieve magazines). Een onafhankelijk expert is niet in dienst van de omroep of producent van het te coderen programma. Een onafhankelijk expert is vrijwel altijd een wetenschapper of onderzoeker van een universiteit of onderzoeksorganisatie en is gevraagd een onafhankelijke bijdrage te leveren, met of zonder actuele aanleiding, over een onderwerp waarin hij of zij wetenschapper of onderzoeker is. Een onafhankelijk expert moet duidelijk geïntroduceerd worden als onafhankelijk expert. Als er geen duidelijke omschrijving, introductie of aankondiging is en de persoon wordt bijvoorbeeld alleen aangeduid als 'psycholoog', 'dermatoloog' of 'trendwatcher' in het naambordje in beeld, codeer die persoon als nieuwsbron in nieuws- en actualiteitenprogramma's of als onderwerp van portret in overige programma's. Bij enige twijfel tussen onafhankelijk expert of nieuwsbron, kies niet voor onafhankelijk expert. Een aantal voorbeelden:

- Een econoom die vertelt wat het effect is geweest van reorganisaties op vliegtuigmaatschappijen in het verleden is een onafhankelijk expert. Een directeur van een vliegtuigmaatschappij die vertelt over een reorganisatie in zijn of haar bedrijf is een nieuwsbron (met professionele deskundigheid).
- Een klimaatwetenschapper die vertelt over de maatregelen die volgens onderzoek in Nederland getroffen zouden moeten worden is onafhankelijk expert. Een politicus die vertelt over de huidige politieke agenda op het gebied van klimaat is een nieuwsbron (met professionele deskundigheid).
- Let op: een onderzoeker of wetenschapper is niet per definitie een onafhankelijk expert, dit is afhankelijk van de context en de functie van de persoon in het programma. Als een wetenschapper in een actualiteitenprogramma zonder sport expertise vertelt over de voetbalwedstrijd van de avond ervoor, is hij of zij een nieuwsbron zonder deskundigheid en geen onafhankelijk expert.

6. Onderwerp van portret. Persoon die geen actueel nieuws of informatie brengt, maar gevolgd wordt in zijn/haar activiteiten of vertelt over zijn/haar persoonlijke beleving of een mededeling doet, zonder actuele aanleiding. Dit kan een burger of een bekend persoon zijn. Onderwerpen van portret komen vaker voor in realityprogramma's, consumentenprogramma's en informatieve magazines. Dit kunnen ook personen zijn die een beroep uitoefenen en een informatieve bijdrage of advies leveren, maar zonder actuele aanleiding zijn ook zij onderwerp van portret óf – indien ze geïntroduceerd worden als onderzoeker of wetenschapper – onafhankelijk expert. Kies bij twijfel tussen nieuwsbron, onafhankelijk expert en onderwerp van portret voor onderwerp van portret.

7. (Spel)kandidaat of panellid in quiz, spel- of talentshow. Zowel burgers, bekende personen of artiesten/sporters kunnen kandidaten zijn in spel-, quiz- of talentshows.

8. Persoon in een geciteerd fragment. Een geciteerd fragment is een beeld uit een andere bron dan het te coderen programma (bijvoorbeeld een ander televisieprogramma of online content) dat naar inschatting van de codeur al eerder vertoond is (op televisie of online).

- Dit betreft meestal fragmenten in talkshows en actualiteitenprogramma's. Dit betreft meestal niet fragmenten in journaals of nieuwsuitzendingen. Fragmenten in nieuwsuitzendingen of journaals bevatten meestal nieuwsbronnen. Bijvoorbeeld, in een fragment van een politicus in een persconferentie in een journaal of nieuwsuitzending zal de persoon meestal een nieuwsbron zijn, en niet een persoon in een geciteerd fragment.
- Beelden van regionale omroepen in nieuwsprogramma's zijn meestal geen geciteerde fragmenten. Als deze fragmenten voldoende nieuwswaarde hebben, codeer de personen in deze fragmenten dan als nieuwsbron en niet persoon in een geciteerd fragment.
- Dit kunnen zeer korte fragmenten zijn. Dit kunnen ook fragmenten zijn uit buitenlandse televisieprogramma's.
- De persoon in een geciteerd fragment in een talkshow of actualiteitenprogramma kan ook een presentator of een correspondent/verslaggever zijn; codeer in dat geval diegene als persoon in een geciteerd fragment, niet als presentator of correspondent/verslaggever.
- Bij twijfel, kies dan persoon in een geciteerd fragment.

Stop met coderen indien je bij PROGRAMMAFUNCTIE hebt gekozen voor PRESENTATOR, CORRESPONDENT, ONDERWERP VAN PORTRET, KANDIDAAT of PERSOON IN EEN GECITEERD FRAGMENT.

Indien je bij PROGRAMMAFUNCTIE hebt gekozen voor NIEUWSBRON, ga door met coderen van DESKUNDIGHEID. Indien je bij PROGRAMMAFUNCTIE hebt gekozen voor ONAFHANKELIJK EXPERT, ga door met coderen van ONDERWERP.

B4. DESKUNDIGHEID (alleen bij NIEUWSBRON)

Wat is de status van de nieuwsbron qua deskundigheid? Waarom of in welke rol wordt de nieuwsbron in het kader van het programma of onderwerp benaderd? Indien een nieuwsbron over meerdere onderwerpen spreekt op verschillende momenten in het programma, codeer de deskundigheid bij het onderwerp waar de nieuwsbron met de grootste deskundigheid over spreekt. Kies bij twijfel voor de lagere categorie.

- 1. Geen deskundigheid** (bijvoorbeeld: een man of vrouw "van de straat" of een bekende persoon zonder deskundigheid over het onderwerp). Een man of vrouw "van de straat" wordt ook wel vox pop (vox populi) genoemd. Dit zijn burgers die naar een mening worden gevraagd over een actuele kwestie. Deze personen kunnen de "stem van het volk" vertegenwoordigen. Vaak worden ze op straat geïnterviewd. Bekende of prominente Nederlanders kunnen gevraagd worden naar hun mening over een actuele kwestie in bijvoorbeeld een talkshow, waar hij of zij geen enkele expertise, deskundigheid of specialisme in heeft. Let op: stop met coderen
- 2. Passieve deskundigheid** (persoon is iets overkomen en is bijvoorbeeld een slachtoffer, een getuige of een gedupeerde). Een persoon met passieve deskundigheid heeft de kennis over het onderwerp niet actief opgezocht, maar is iets overkomen, heeft iets waargenomen of heeft iets ervaren. De persoon is bijvoorbeeld een slachtoffer van een onlangs gepleegde overval, een gedupeerde van recent gewijzigd overheidsbeleid, een getuige van een autobrand, etc. Personen die niet direct betrokken zijn bij de gebeurtenis waarover hun mening wordt gevraagd zijn geen directe slachtoffer of getuige en hebben geen deskundigheid. Let op: stop met coderen
- 3. Actieve deskundigheid** (persoon heeft deskundigheid verkregen door een hobby of interesse). Een persoon met actieve deskundigheid heeft de kennis over het onderwerp actief opgezocht, door zich in het onderwerp te verdiepen vanuit een hobby of interesse. De deskundigheid heeft echter geen professionele achtergrond en hij/zij voorziet (vermoedelijk) niet zijn of haar levensonderhoud ermee. De persoon is bijvoorbeeld een walvisspotter, een verzamelaar of een lokale voetbaltrainer. Ook activisten, protesteerders en demonstranten (ook bijvoorbeeld de 'gele hesjes') hebben meestal een actieve deskundigheid, omdat ze kennis hebben opgezocht over een specifiek onderwerp waar ze voor of tegen demonstreren. Codeer ook actieve deskundigheid bij een ervaringsdeskundige. Een ervaringsdeskundige is meestal werkzaam voor zorg- en welzijnsorganisaties. Codeer alleen actieve deskundigheid als de persoon in het programma 'ervaringsdeskundige' wordt genoemd. Een ervaringsdeskundige is bijvoorbeeld iemand die zich inzet tegen mistanden in de verslavingszorg vanuit de ervaring met een vroegere verslaving. Let op: ga door met coderen van ONDERWERP.

4. Professionele deskundigheid (persoon is een deskundige, een specialist of een woordvoerder van “deskundige” groep). Een professionele deskundige vertegenwoordigt een mening, deskundigheid, kennis of specialisme of geeft informatie vanuit een opleiding of beroep waar hij of zij (vermoedelijk) zijn levensonderhoud mee voorziet. Zoals een rechter, een politicus, een bouwinspecteur, een directeur, een pr-manager, een vertegenwoordiger van een professionele belangenorganisatie, een spokesperson, een technicus, een agrariër, een sporter, een artiest, etc. Een persoon die een beroep uitoefent, maar gevraagd is een bijdrage te leveren aan het programma omdat hij of zij een slachtoffer, getuige of gedupeerde is (zoals een ondergedoken parlementariër, een directeur van een bedrijf dat failliet is gegaan of een bespuugde buschauffeur), moet gecodeerd worden als een persoon met passieve deskundigheid en niet met professionele deskundigheid. Let op: ga door met coderen van ONDERWERP

B5. ONDERWERP (alleen bij ACTIEVE en PROFESSIONELE DESKUNDIGHEID en ONAFHANKELIJK EXPERT)

Over welk onderwerp spreekt de persoon met de grootste deskundigheid in het programma? Kies één onderwerp. Indien een persoon over meerdere onderwerpen spreekt op verschillende momenten in het programma, kies het onderwerp waarin hij of zij de grootste deskundigheid in heeft, of wat de reden is voor de aanwezigheid van de persoon in het programma. Kies het onderwerp waarover gesproken wordt en waar de persoon de meeste deskundigheid in heeft. Een expert spreekt doorgaans alleen over één onderwerp. Bij elk onderwerp worden enkele voorbeelden gegeven. Deze voorbeelden zijn niet beperkend, het besproken onderwerp hoeft niet met alle getoonde voorbeelden te maken te hebben, maar geeft een indicatie van de reikwijdte van het onderwerp.

Maak een keuze tussen code 1 t/m 13, gebruik code 0 niet.

1. Economie (financiën, werkgelegenheid, bedrijfsleven, industrie, bouw, handel, arbeid, etc.)
2. Sociale zaken, gezondheid en welzijn (pensioenen, sociale voorzieningen, consumentenbeleid, gezondheidszorg, demografie, levensbeschouwing, voeding, opvoeding, psychologie, discriminatie, mensenrechten, integratie, emancipatie etc.)
3. Natuur, milieu en ruimtelijke ordening (landbouw, dierenwelzijn, energie, klimaat, infrastructuur, verkeer, mobiliteit, huisvesting, etc.)
4. Criminaliteit en veiligheid (rechtspraak, misdaadpreventie, juridische processen, openbare orde, etc. N.B. als het onderwerp een rechtszaak is die gaat over bijvoorbeeld milieuzaken, kies dan onderwerp ‘natuur en milieu’)
5. Defensie en nationale veiligheid (oorlog, terrorisme, gewelddadige conflicten, etc.)
6. Cultuur (kunst, muziek, films, taal, cultuurbeleid, cultureel erfgoed, etc.)
7. Wetenschap en techniek (geschiedenis, natuurkunde, technologie, ruimtevaart, etc.)
8. Media (media-informatie, rol van mediabedrijven en journalisten in de samenleving, media-ethiek, etc. N.B. als het onderwerp financiële of bedrijfsmatige aspecten van een mediabedrijf betreft, kies dan onderwerp ‘economie’)
9. Politiek (verkiezingen, politieke partijen, EU, openbaar bestuur, etc. N.B. kies het onderwerp waarover een politicus spreekt of waarin politiek wordt bedreven (dus bijvoorbeeld economie, of sociale zaken), kies politiek alleen als politiek het onderwerp is)
10. Gebeurtenissen (ongevallen, plotselinge gebeurtenissen, aanslagen, rampen, etc. N.B. niet als het volledig draait om het verband van de gebeurtenis met langlopende ontwikkelingen)
11. Human interest en lifestyle (beroemdheden, vieringen, bruiloften, grappige zaken, huis- en tuin, hobby, reizen, mode, etc.)
12. Sport (alle soorten sport, bijvoorbeeld ook schaken, stierenvechten, etc.)
13. Onderwijs (educatie van kleuterschool tot universitaire master-programma, onderwijsbeleid, organisatie van onderwijs, onderwijsfinanciën (mits de nadruk op onderwijs ligt), etc.)

B6. AANWEZIGHEID (alleen bij ACTIEVE en PROFESSIONELE DESKUNDIGHEID en ONAFHANKELIJK EXPERT)

Hoeveel keren komt de persoon zichtbaar en verstaanbaar met minstens drie woorden achter elkaar in beeld (zoals bepaald in de persoonskenmerken)? Eén keer is een moment zonder onderbreking. Een onderbreking is een vraag, opmerking of beeld waardoor de persoon niet meer zichtbaar én verstaanbaar in beeld is en waarbij de nieuwswaardige of informatieve bijdrage van de persoon duidelijk onderbroken wordt. Zoals bijvoorbeeld een insert van het onderwerp waarover gesproken wordt. Of als een interviewer duidelijk zichtbaar en verstaanbaar (met meer dan drie woorden) een vraag stelt en de persoon niet meer in beeld is. Een onderbreking is niet:

- een *insert* van een beeld terwijl de persoon doorpraat, of als een interviewer door de persoon heen praat
- een wisseling van camerastandpunt of een montagecut als de persoon nog steeds zichtbaar en verstaanbaar in beeld is, ook als de persoon slechts aan de zijkant zichtbaar is, of wanneer alleen een lichaamsdeel van de persoon zichtbaar is (bijvoorbeeld een hand), of wanneer diegene alleen van een grotere afstand zichtbaar is.
- een camerastandpunt waarbij de persoon nog wel verstaanbaar is, maar een andere persoon luisterend naar de persoon in beeld is.

Kies bij twijfel voor een lagere categorie. Neem ook herhalingen van exact dezelfde fragmenten in het programma (bijvoorbeeld in een samenvatting aan het begin of einde) mee in je beoordeling van de aanwezigheid van de persoon. Maak een keuze tussen code 1 t/m 5, gebruik code 0 niet.

1. Eén keer
2. Twee keer
3. Drie keer
4. Vier keer
5. Vijf keer of vaker

Bijlage IV: Lijst programma's in de steekproef

Zender	Datum	Titel	Genre
NPO1	zaterdag 26 januari 2019	Journaal 18 uur, 20 uur	Nieuws en weerbericht
NPO1	zaterdag 26 januari 2019	Eenvandaag	Actualiteiten
NPO1	zaterdag 26 januari 2019	Sportjournaal	Actuele sportinformatie
NPO1	zaterdag 26 januari 2019	Kassa, Frans Bauer in China	Non-fictie en amusement
NPO1	zaterdag 26 januari 2019	Wie is de mol	Spel & Quiz
NPO1	zaterdag 26 januari 2019	Studio sport eredivisie, Studio sport	Actuele sportinformatie
NPO2	zaterdag 26 januari 2019	Jacobine, Verandering, Nederland zingt, Blauw bloed	Non-fictie en amusement
NPO2	zaterdag 26 januari 2019	Nieuwsuur	Actualiteiten
NPO3	zaterdag 26 januari 2019	Moltalk	Non-fictie en amusement
RTL4	zaterdag 26 januari 2019	Zes uur nieuws, Half acht nieuws en weer	Nieuws en weerbericht
RTL4	zaterdag 26 januari 2019	Eigen huis en tuin	Non-fictie en amusement
RTL4	zaterdag 26 januari 2019	RTL boulevard	Actualiteiten
RTL4	zaterdag 26 januari 2019	Hollands got talent, Wie ben ik	Spel & Quiz
SBS6	zaterdag 26 januari 2019	Grote tuinverbouwing, Lachen om home videos	Non-fictie en amusement
SBS6	zaterdag 26 januari 2019	Hart van Nederland (beide edities) en Piets weerbericht	Nieuws en weerbericht
SBS6	zaterdag 26 januari 2019	Shownieuws	Actualiteiten
NPO1	vrijdag 22 februari 2019	Journaal 8 uur, 18 uur, 20 uur, laat	Nieuws en weerbericht
NPO1	vrijdag 22 februari 2019	Tijd voor Max, Eenvandaag, Gesprek met de m.p., DWDD, Jinek	Actualiteiten
NPO1	vrijdag 22 februari 2019	Sportjournaal	Actuele sportinformatie
NPO1	vrijdag 22 februari 2019	Tv show	Non-fictie en amusement
NPO1	vrijdag 22 februari 2019	Studio sport eredivisie op vrijdag	Actuele sportinformatie
NPO2	vrijdag 22 februari 2019	Rail away, Binnenstebuiten, Meldpunt, Professors op pad, Diederik en Da Vinci	Non-fictie en amusement
NPO2	vrijdag 22 februari 2019	2 voor 12	Spel & Quiz
NPO2	vrijdag 22 februari 2019	Nieuwsuur	Actualiteiten
RTL4	vrijdag 22 februari 2019	Zes uur nieuws, Half acht nieuws, Editie NL en weer	Nieuws en weerbericht
RTL4	vrijdag 22 februari 2019	RTL boulevard, RTL late night met Twan Huys	Actualiteiten
RTL4	vrijdag 22 februari 2019	Voice of Holland the finals	Spel & Quiz
SBS6	vrijdag 22 februari 2019	Wat eten we, Utopia, Wegmisbruikers, Foute boel	Non-fictie en amusement
SBS6	vrijdag 22 februari 2019	6 inside, Shownieuws	Actualiteiten
SBS6	vrijdag 22 februari 2019	Hart van Nederland (beide edities) en Piets weerbericht	Nieuws en weerbericht
VER	vrijdag 22 februari 2019	Veronica inside	Actuele sportinformatie
NPO1	maandag 4 maart 2019	Tijd voor Max, Eenvandaag, DWDD, Jinek	Actualiteiten
NPO1	maandag 4 maart 2019	Journaal 18 uur, 20 uur, laat	Nieuws en weerbericht
NPO1	maandag 4 maart 2019	Sportjournaal	Actuele sportinformatie
NPO1	maandag 4 maart 2019	Radar, Eindelijk thuis, Mooiste meisje van de klas	Non-fictie en amusement
NPO2	maandag 4 maart 2019	Met het mes op tafel (2x)	Spel & Quiz
NPO2	maandag 4 maart 2019	Rail away, Binnenstebuiten, Typisch Heemstede, Door andere ogen, 2doc, 2doc kort	Non-fictie en amusement
NPO2	maandag 4 maart 2019	Nieuwsuur	Actualiteiten
NPO3	maandag 4 maart 2019	Big escape	Spel & Quiz
NPO3	maandag 4 maart 2019	Dream school	Non-fictie en amusement
RTL4	maandag 4 maart 2019	Zes uur nieuws, Half acht nieuws, Editie NL en weer	Nieuws en weerbericht
RTL4	maandag 4 maart 2019	RTL boulevard, RTL late night met Twan Huys	Actualiteiten
RTL4	maandag 4 maart 2019	Kopen zonder kijken	Non-fictie en amusement
SBS6	maandag 4 maart 2019	Wat eten we, Utopia, Paleis voor een prikkie, Wereldreis op wielen	Non-fictie en amusement
SBS6	maandag 4 maart 2019	6 inside, Shownieuws	Actualiteiten
SBS6	maandag 4 maart 2019	Hart van Nederland (beide edities) en Piets weerbericht	Nieuws en weerbericht
VER	maandag 4 maart 2019	Veronica inside	Actuele sportinformatie
NPO1	zondag 14 april 2019	Journaal 18 uur, 20 uur	Nieuws en weerbericht

Zender	Datum	Titel	Genre
NPO1	zondag 14 april 2019	Studio sport, Studio sport eredivisie, Studio voetbal	Actuele sportinformatie
NPO1	zondag 14 april 2019	Klas, Ellie op patrouille, Andere tijden sport	Non-fictie en amusement
NPO2	zondag 14 april 2019	Podium Witterman, Uitgewoond, Binnenstebuiten, Moja Polska, Medialogica, Monitor, Kruispunt	Non-fictie en amusement
NPO2	zondag 14 april 2019	Nieuwsuur	Actualiteiten
NPO3	zondag 14 april 2019	Gevaarlijkste wegen van de wereld	Non-fictie en amusement
RTL4	zondag 14 april 2019	Zes uur nieuws, Half acht nieuws en weer	Nieuws en weerbericht
RTL4	zondag 14 april 2019	Tv kantine, Married at first sight, Love is in the air	Non-fictie en amusement
RTL4	zondag 14 april 2019	RTL boulevard	Actualiteiten
RTL4	zondag 14 april 2019	Vriendenloterij de winnaars, Postcode loterij een tegen 100	Spel & Quiz
SBS6	zondag 14 april 2019	Vtwnen, Handhavers, Gestalkt, Urk	Non-fictie en amusement
SBS6	zondag 14 april 2019	Hart van Nederland (beide edities) en Piets weerbericht	Nieuws en weerbericht
SBS6	zondag 14 april 2019	Shownieuws	Actualiteiten
NPO1	donderdag 25 april 2019	Tijd voor Max, Eenvandaag, DWDD, M, Pauw	Actualiteiten
NPO1	donderdag 25 april 2019	Journal 18 uur, 20 uur, laat	Nieuws en weerbericht
NPO1	donderdag 25 april 2019	Sportjournaal	Actuele sportinformatie
NPO1	donderdag 25 april 2019	Wild, Strijd tegen de file	Non-fictie en amusement
NPO1	donderdag 25 april 2019	Studio sport eredivisie	Actuele sportinformatie
NPO2	donderdag 25 april 2019	Kijk op de Regio	Nieuws en weerbericht
NPO2	donderdag 25 april 2019	Kook mee met Max, Binnenstebuiten, Typisch Zeewolde, Van Atlas naar Arabië, Zembla, Close Up	Non-fictie en amusement
NPO2	donderdag 25 april 2019	Met het mes op tafel	Spel & Quiz
NPO2	donderdag 25 april 2019	Nieuwsuur	Actualiteiten
RTL4	donderdag 25 april 2019	Zes uur nieuws, Half acht nieuws, Editie NL, Late nieuws en weer	Nieuws en weerbericht
RTL4	donderdag 25 april 2019	RTL Boulevard	Actualiteiten
RTL4	donderdag 25 april 2019	Chantal komt werken, Iedereen had het erover	Non-fictie en amusement
RTL5	donderdag 25 april 2019	Temptation island	Spel & Quiz
RTL5	donderdag 25 april 2019	Temptation talk	Non-fictie en amusement
SBS6	donderdag 25 april 2019	Wat eten we, Utopia	Non-fictie en amusement
SBS6	donderdag 25 april 2019	6 inside, Shownieuws	Actualiteiten
SBS6	donderdag 25 april 2019	Hart van Nederland (beide edities) en Piets weerbericht	Nieuws en weerbericht
NPO1	dinsdag 28 mei 2019	Journal 18 uur, 20 uur, laat	Nieuws en weerbericht
NPO1	dinsdag 28 mei 2019	Eenvandaag, M, Pauw	Actualiteiten
NPO1	dinsdag 28 mei 2019	Sportjournaal	Actuele sportinformatie
NPO1	dinsdag 28 mei 2019	Opsporing Verzocht, Misdaadcollege	Non-fictie en amusement
NPO1	dinsdag 28 mei 2019	Studio sport eredivisie	Actuele sportinformatie
NPO2	dinsdag 28 mei 2019	Kijk Op De Regio	Nieuws en weerbericht
NPO2	dinsdag 28 mei 2019	Kook Mee Met Max, Binnenstebuiten, Aardappeleters, Groeten uit Holland, Rond de Noordzee, Govert naar de grenzen van het heelal, Ondergang van de Van Imhoff	Non-fictie en amusement
NPO2	dinsdag 28 mei 2019	Nieuwsuur, Hofbar	Actualiteiten
NPO3	dinsdag 28 mei 2019	Vier handen op een buik	Non-fictie en amusement
RTL4	dinsdag 28 mei 2019	Zes uur nieuws, Half acht nieuws, Editie NL en weer	Nieuws en weerbericht
RTL4	dinsdag 28 mei 2019	RTL Boulevard	Actualiteiten
RTL4	dinsdag 28 mei 2019	Beau en de veteranen, Hermans pop-up restaurant	Non-fictie en amusement
RTL4	dinsdag 28 mei 2019	Zwakste schakel	Spel & Quiz
RTL5	dinsdag 28 mei 2019	Love island	Non-fictie en amusement
SBS6	dinsdag 28 mei 2019	6 inside, Shownieuws	Actualiteiten
SBS6	dinsdag 28 mei 2019	Utopia, Roelvinkjes passen op de winkel, Dino en friends in New York	Non-fictie en amusement
SBS6	dinsdag 28 mei 2019	Hart van Nederland (beide edities) en Piets weerbericht	Nieuws en weerbericht
NPO1	woensdag 12 juni 2019	Frans Bauer in China, Onze boerderij	Non-fictie en amusement
NPO1	woensdag 12 juni 2019	Journal 18 uur, 20 uur, laat	Nieuws en weerbericht

Zender	Datum	Titel	Genre
NPO1	woensdag 12 juni 2019	Eenvandaag, M, Pauw	Actualiteiten
NPO1	woensdag 12 juni 2019	Sportjournaal	Actuele sportinformatie
NPO2	woensdag 12 juni 2019	Kijk op de Regio	Nieuws en weerbericht
NPO2	woensdag 12 juni 2019	Kook mee met Max, Binnenstebuiten, Aardappeleters, Groeten uit Holland, Slag om Libanon, Kennis van nu	Non-fictie en amusement
NPO2	woensdag 12 juni 2019	Nieuwsuur	Actualiteiten
NPO3	woensdag 12 juni 2019	Studio France	Actuele sportinformatie
RTL4	woensdag 12 juni 2019	Zes uur nieuws, Half acht nieuws, Editie NL, Late nieuws en weer	Nieuws en weerbericht
RTL4	woensdag 12 juni 2019	RTL Boulevard	Actualiteiten
RTL4	woensdag 12 juni 2019	Obese, Verminkt	Non-fictie en amusement
RTL4	woensdag 12 juni 2019	Zwakste schakel	Spel & Quiz
RTL5	woensdag 12 juni 2019	Love island	Non-fictie en amusement
SBS6	woensdag 12 juni 2019	Wat eten we, Utopia, Wegmisbruikers, Noodcentrale	Non-fictie en amusement
SBS6	woensdag 12 juni 2019	6 inside, Shownieuws	Actualiteiten
SBS6	woensdag 12 juni 2019	Hart van Nederland (beide edities) en Piets weerbericht	Nieuws en weerbericht

Bijlage V: Bronnen en literatuur

Internationale kwantitatieve inhoudsanalyses:

Channel 4 & Cumberbatch Research Group (2010). *Pilot Study: Diversity Portrayal Monitoring*. Geraadpleegd op 9 augustus 2019, van <https://creativitydiversitynetwork.com/wp-content/uploads/2016/11/Channel-4-cumberbatch-pilot-study-15-6-10-final-v2.pdf>

Conseil Supérieur De L'Audiovisuel [CSA België] (2017). *Barometre Diversité & Égalité*. Geraadpleegd op 7 augustus 2019, van http://www.csa.be/system/documents_files/2820/original/CSA_barometre2017-partie1_programmes.pdf?1542020076

Conseil Supérieur De L'Audiovisuel [CSA Frankrijk] (2018). *La représentation des femmes à la télévision et à la radio*. Geraadpleegd op 7 augustus 2019, van <https://www.csa.fr/content/download/253789/728179/version/4/file/CSA%20-%20Rapport%20DDF%202018.pdf>

Consell de l'Audiovisual de Catalunya (2018). *Presència i representació de les dones en la informació*. Geraadpleegd op 7 augustus 2019, van https://www.cac.cat/sites/default/files/i6_2019%20Pres%C3%A8ncia%20i%20representaci%C3%B3%20de%20les%20dones%20en%20la%20informaci%C3%B3%20%28Any%202018%29.pdf

Cumberbatch, G., Bailey, A. Lyne, V. & Gauntlett, S. (2018). *On-screen diversity monitoring: BBC One and BBC Two 2018*. Geraadpleegd op 7 augustus 2019, van https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0019/124255/bbc1-bbc2-diversity-monitoring.pdf

Cumberbatch, G., Bailey, A. Lyne, V. & Gauntlett, S. (2018). *On-screen diversity monitoring: BBC Three*. Geraadpleegd op 7 augustus 2019, van https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0020/124256/bbc3-diversity-monitoring.pdf

Kolozova, K. & Borovska, V. (2017). *Gender in television programmes – 2017 survey results*. Geraadpleegd op 7 augustus 2019, van <https://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/05/Collecton-2012-2016.pdf>

Lauzen, M. (2018). *Boxed-In 2017-18: Woman on Screen and Behind the Scenes in Television*. Geraadpleegd op 5 december 2018, van https://womenintvfilm.sdsu.edu/wp-content/uploads/2018/09/2017-18_Boxed_In_Report.pdf

Mediterranean Network of Regulatory Authorities (2017). *Equality between men and woman in the sport programmes through audiovisual media services*. Geraadpleegd op 7 augustus 2019, van http://www.rirm.org/wp-content/uploads/2018/02/Study-Gender-Equallity-in-SPORTS-PROGRAMMES_2017_ENGLISH_ANGLAIS.pdf

Prommer, E. & Linke, C. (2017). *Audiovisuelle Diversität? Geschlechterdarstellungen in Film und Fernsehen in Deutschland*. Geraadpleegd op 19 september 2018, van https://www.uni-rostock.de/fileadmin/uni-rostock/UniHome/Presse/Pressemeldungen/Broschuere_din_a4_audiovisuelle_Diversitaet_v06072017_V3.pdf

Radiotelevisione Italiana [RAI]. *Monitoraggio sulla rappresentazione femminile in tv*. Geraadpleegd op 7 augustus 2019, van http://www.rai.it/dl/docs/MONITOR_DONNE_ANNO_2015.pdf

De Swert, K., Kuypers, I., De Smedt, J. & Walgrave, S. (2018). *Monitor Diversiteit 2017. Een kwantitatieve studie naar de zichtbaarheid van diversiteit op het scherm in Vlaanderen*. Geraadpleegd op 3 juli 2019, van https://www.vrt.be/content/dam/vrtbe/over-de-vrt/prestaties/monitor_diversiteit_2018.pdf

De Swert, K., Kuypers, I., De Smedt, J. & Walgrave, S. (2019). *Monitor Diversiteit 2018. Een kwantitatieve studie naar de zichtbaarheid van diversiteit op het scherm in Vlaanderen*. Geraadpleegd op 11 september 2019, van https://www.vrt.be/content/dam/vrtbe/over-de-vrt/prestaties/monitor_diversiteit_2018.pdf

Vandenberghe, H., d' Haenens, L. & Van Gorp, B. (2014). *Genderdiversiteit in de Vlaamse Nieuwsmedia. Algemene trends en een case*. Geraadpleegd op 8 oktober 2018, van <http://www.steunpuntmedia.be/wp-content/uploads/2014/09/Genderdiversiteit-in-de-Vlaamse-nieuwsmedia1.pdf>

Nederlandse kwantitatieve inhoudsanalyses:

Daalmans, S. & ter Horst, C. (2017). Diversity reflected? Analyzing the representation of gender, age, ethnicity and sexual orientation on Dutch prime time television. *Communications* 2017 (42), 253-268.

Pennekamp, S. (2011). Monitor Representatie 2010. Geraadpleegd op 7 maart 2018, van <http://youcantbewhatyoucantsee.com/wp-content/uploads/2013/07/NPO-Monitor-Representatie-2010.pdf>

Segijn, C., Bartolomé, G., Pennekamp, S., & Timmers, M. (2014). De afbeelding van statusverschillen in sekse en etniciteit in Nederlandse non-fictieprogramma's. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap* 2014 (42), 305-320.

Overige bronnen:

Atria. Kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis (2017). *Representatie van vrouwen in de media*. Geraadpleegd op 6 maart 2018, van https://www.womeninc.nl/Uploaded_files/DownloadLinks/representatie-van-vrouwen-in-de-media-atria.165bfe.pdf

Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS] (2019). *Werkzame beroepsbevolking; beroep (2019, 2e kwartaal)*. Geraadpleegd op 26 augustus 2019, van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82808NED/table?fromstatweb>

Centraal Planbureau & Sociaal en Cultureel Planbureau [CPB & SCP] (2019). *Vrouwen aan de top*. Geraadpleegd op 10 september 2019, van https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2019/Vrouwen_aan_de_top

European Platform of Regulatory Authorities [EPRA] (2018). *Achieving greater diversity in broadcasting – special focus on gender. Benefits and best practice approaches. Comparative Background Paper*. Geraadpleegd op 18 september 2018, van <https://cdn.epra.org/attachments/files/3356/original/EPRA-Gender-Report-FINAL.pdf?1537262554>

Fiske, J. (1987). *Television Culture*. London: Routledge

Hutchinson, Th. H. (1950). *Here is television: your window to the world*. New York: Hastings House

Innovation Group, J. Walter Thompson Intelligence & Geena Davis Institute on Gender in Media. (z.d.). *Gender Bias in Advertising. Research, Trends and New Visual Language*. Geraadpleegd op 26 augustus 2019, van <https://www.jwtintelligence.com/trend-reports/gender-bias-in-advertising/>

Landelijk Netwerk Vrouwelijke Hoogleraren [LNVH] (2018). *Monitor Vrouwelijke Hoogleraren 2018*. Geraadpleegd op 9 oktober 2019, van https://www.lnvh.nl/uploads/moxiemanager/LNVH_-_Monitor_Vrouwelijke_Hoogleraren_2018_.pdf

MaLisa Foundation (z.d.). *Gender representation in film and tv. Audiovisual diversity?* Geraadpleegd op 10 september 2019, van <https://malisastiftung.org/en/audiovisualdiversity/>

MaLisa Foundation (z.d.). *Gender representation on YouTube, Instagram and in music videos. Female (self-) representation in social networks*. Geraadpleegd op 26 augustus 2019, van <https://malisastiftung.org/en/female-self-representation-in-social-networks/>

Meijers, J. (2019). *Aan tafel. Over het al dan niet problematische gebrek aan diversiteit onder talkshowgasten (stageverslag)*. Geraadpleegd op 26 augustus 2019, van https://ombudsman.npo.nl/storage/configurations/ombudsmannponl/files/publiceren Onderzoek_diversiteit_in_talkshows_website.pdf

Nederlandse Publieke Omroep [NPO] (2015). *Terugblik 2014*. Geraadpleegd op 26 augustus 2019, van <https://over.npo.nl/download/nl/16>

Nederlandse Publieke Omroep [NPO] (2019). *Terugblik 2018*. Geraadpleegd op 12 september 2019, van <https://over.npo.nl/download/nl/654>

Portegijs, W. (SCP) & Van den Brakel, M. (CBS). (2018) *Emancipatiemonitor 2018*. Geraadpleegd op 7 augustus 2019, van <https://digital.scp.nl/emancipatiemonitor2018/>

Riffe, D., Lacy, S., & Fico, F. (2005). *Analyzing Media Messages: Using Quantitative Content Analysis in Research* (2nd edition). London: Lawrence Erlbaum Associates.

Stichting Kijkonderzoek [SKO] (2019). *Jaarrapport tv 2018*. Geraadpleegd op 10 september 2019, van https://kijkonderzoek.nl/images/SKO_Jaarrapport/SKO_Jaarrapport_TV_2018.pdf

Stichting Woman Inc. (2017) *Beperkt zicht – De rol van mediamakers in beeldvorming*. Geraadpleegd op 13 augustus 2018, van https://www.womeninc.nl/Uploaded_files/Zelf/beperkt-zicht-de-rol-van-mediamakers-in-beeldvorming799def.1b9422.pdf

Van der Wurff, R. & Lauf, E. (2005). *Print and online newspapers in Europe*. A comparative analyses in 16 countries. (pp. 309). Amsterdam: Het Spinhuis.

Colofon

Colofon

Dit is een uitgave van het Commissariaat voor de Media

Redactie

Jorien Scholtens
Edmund Lauf

Vormgeving

Jaaf Design

Commissariaat voor de Media

Hoge Naarderweg 78 IIIII 1217 AH Hilversum
Postbus 1426 IIIII 1200 BK Hilversum
T 035 773 77 00 IIIII cvdm@cvdm.nl
www.cvdn.nl IIIII www.mediamonitor.nl

